

KNO.411.002.00.2016
Nr ewid. 114/2017/D/16/509/KNO

Informacja o wynikach kontroli

ROZWÓJ KADR NAUKOWYCH

DEPARTAMENT NAUKI, OŚWIATY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej

WIZJA

Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa

Dyrektor Departamentu Nauki,
Oświaty i Dziedzictwa Narodowego:
Piotr Prokopczyk

Zatwierdzam:

Krzysztof Kwiatkowski

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Warszawa, dnia 11.07.2017 r.

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
02-056 Warszawa
T/F +48 22 444 50 00

www.nik.gov.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW, SKRÓTOWCÓW I POJĘĆ.....	4
1. WPROWADZENIE.....	5
2. OCENA OGÓLNA	7
3. SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI	8
4. UWAGI I WNIOSKI	14
5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI	15
5.1. Realizacja zadań przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów w postępowaniach habilitacyjnych.....	15
5.2. Wydawanie przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów ocen spełniania warunków do nadawania stopni naukowych	22
5.3. Przeprowadzanie czynności w przewodach doktorskich i postępowaniach habilitacyjnych przez jednostki naukowe.....	27
5.4. Finansowanie przewodów doktorskich i postępowań habilitacyjnych.....	32
5.5. Struktura kadr naukowych i dynamika rozwoju pracowników	38
6. ZAŁĄCZNIKI	49
6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe	49
6.2. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych	52
6.3. Stopnie naukowe w Polsce na tle innych krajów	57
6.4. Wykaz podmiotów, którym przekazano informacje o wynikach kontroli	60
6.5. Stanowisko Ministra do informacji o wynikach kontroli	61
6.6. Opinia Prezesa NIK do Stanowiska Ministra.....	65

Wykaz stosowanych skrótów, skrótowców i pojęć

Centralna Komisja	Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów;
Doktorant	Uczestnik studiów doktoranckich zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 18l ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym ¹ ;
Habilitant	Osoba posiadająca stopień naukowy doktora, która ubiega się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego;
Minister	Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego;
OPI	Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy, jednostka nadzorowana przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego;
PAN	Polska Akademia Nauk;
PSW	Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym;
Rada jednostki organizacyjnej	Rada jednostki uprawnionej do nadawania stopni naukowych, (np. w uczelniach publicznych– rada wydziału, w instytutach naukowych – rada instytutu);
Ustawa o NIK	Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ² ;
Ustawa o PAN	Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk ³ ;
Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym	Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki ⁴ .

¹ Dz. U. z 2016 r. poz. 1842, ze zm.

² Dz. U. z 2017 r. poz. 524.

³ Dz. U. z 2016 r. poz. 572, ze zm.

⁴ Dz. U. z 2016 r. poz. 882, ze zm.

1. WPROWADZENIE

Wokół zagadnienia nadawania stopni naukowych pojawiło się wiele problemów, na które wskazywały m.in. skargi napływające do organów kontroli i ochrony praw. Ich treść dotyczyła, m.in.: niedotrzymywania zawartych w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym terminów określonych do wykonania poszczególnych czynności w procedurach ich nadawania, nieuzasadnionych negatywnych recenzji osiągnięć kandydatów do stopnia doktora habilitowanego oraz obligowania uczestników przewodów doktorskich i postępowań habilitacyjnych do ponoszenia dodatkowych kosztów tych procedur. Niektóre z powyższych wątpliwości podniesiono we wniosku podjęcia kontroli zgłoszonym przez panią Beatę Kempę, Ministra – Członka Rady Ministrów. Również wyniki kontroli NIK – Kształcenie na studiach doktoranckich (P/15/025), wskazały m.in. na niewielką skuteczność kształcenia na studiach doktoranckich. Co więcej, przytoczone w treści informacji o wynikach tej kontroli raporty, w tym Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich poruszały problem niskiej jakości prac doktorskich.

Uzyskiwanie stopni naukowych jest niezwykle istotne dla rozwoju nauki. Wprawdzie badania naukowe i ich efekty nie muszą być powiązane ze stopniami naukowymi, to jednak zdobywanie kolejnych stopni naukowych jest bardzo ważnym celem dla pracowników naukowych. Stanowi ono bowiem konieczny krok dla rozwoju kariery, od którego zależą m.in. awanse, możliwości zajmowania określonych stanowisk oraz wysokość wynagrodzeń. Dla jednostek naukowych zatrudnianie wskazanej w przepisach prawa liczby osób posiadających stopnie naukowe warunkuje możliwość prowadzenia studiów oraz posiadania uprawnień do nadawania stopni naukowych.

W karierze akademickiej oraz badawczej ważne jest otrzymanie stopnia doktora habilitowanego. W środowisku naukowym moment ten jest równoznaczny z osiągnięciem samodzielności naukowej. Stopień doktora habilitowanego pozwala na sprawowanie funkcji promotora w przewodach doktorskich oraz recenzenta w przewodach doktorskich i postępowaniach habilitacyjnych a także członka komisji habilitacyjnych. Oznacza to możliwość oceniania osiągnięć naukowych kandydatów do stopni naukowych oraz posiadania prawa głosu na posiedzeniach rad jednostek organizacyjnych podejmujących uchwały o nadaniu tych stopni. Taki kształt przepisów sprawia, że zatrudnienie osób posiadających stopień doktora habilitowanego jest bardzo cenne dla jednostek naukowych.

W środowisku naukowym od wielu lat słyhać sygnały o utrudnianiu procesu zdobywania stopnia doktora habilitowanego młodym pracownikom przez tych, którzy już go posiadają i mają prawo recenzowania osiągnięć kandydatów do tego stopnia. Powoduje to powracającą cyklicznie dyskusję dotyczącą zniesienia stopnia doktora habilitowanego. Dbałość o prawidłowość i przejrzystość procedur nadawania stopni naukowych jest niezmiernie ważna zarówno dla kandydatów do stopni naukowych jak również dla rozwoju polskiej nauki.

Pytanie definiujące cel główny kontroli

Czy system nadawania stopni naukowych pozwala na optymalny rozwój kadr naukowych?

Pytania definiujące cele szczegółowe kontroli

Czy procesy nadawania stopni naukowych przebiegają prawidłowo?

Czy jednostki naukowe prawidłowo wykorzystują środki przeznaczone na przeprowadzanie przewodów doktorskich i postępowań habilitacyjnych?

Czy działania jednostek naukowych sprzyjają rozwojowi kadry naukowej?

Jednostki kontrolowane

Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów

5 uczelni publicznych

2 instytuty naukowe PAN

2 instytuty badawcze

Jednostki objęte badaniem kwestionariuszowym

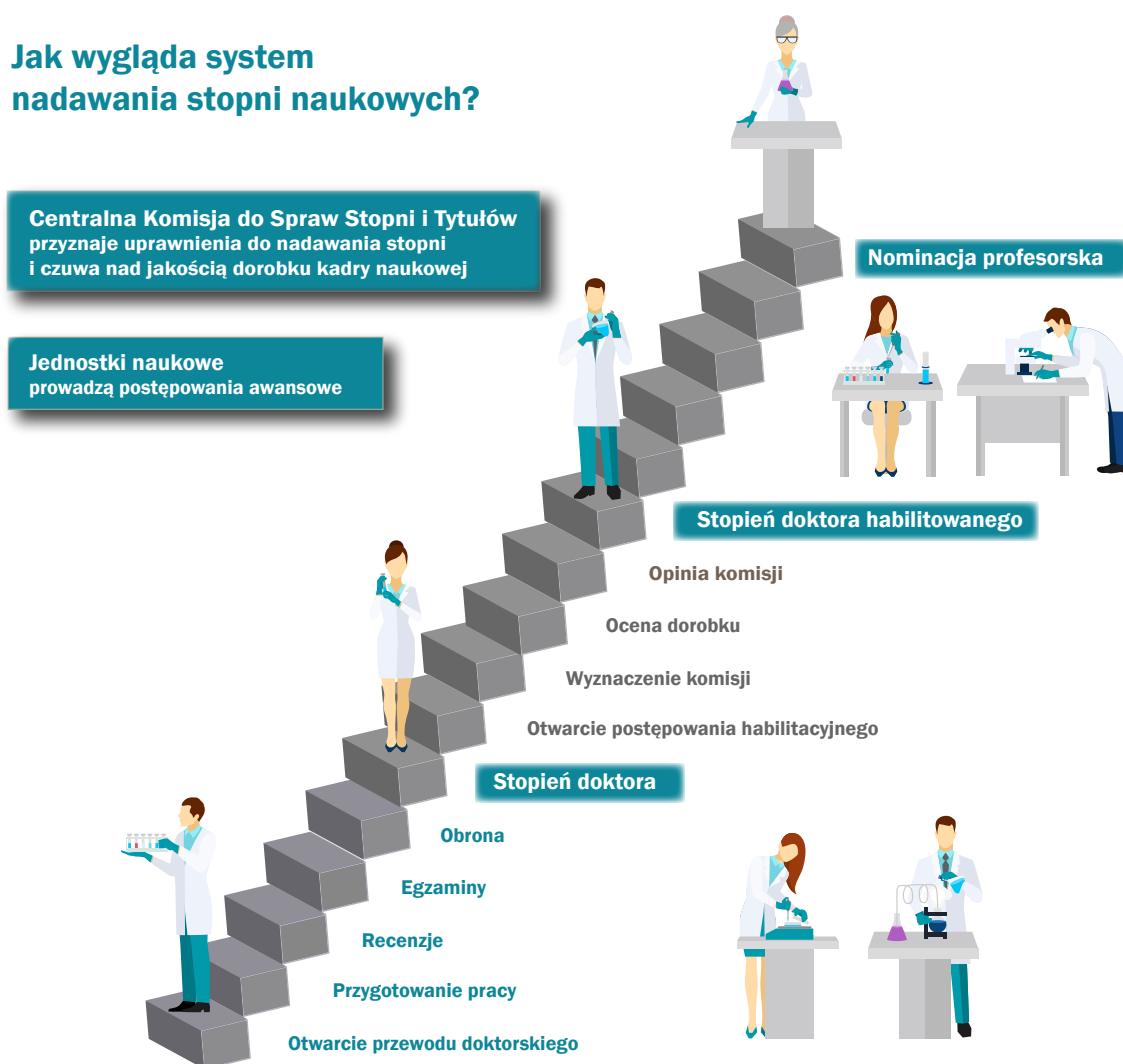
77 uczelni publicznych

66 instytutów naukowych PAN oraz badawczych

Okres objęty kontrolą

2014–2016

Jak wygląda system nadawania stopni naukowych?

Źródło: Opracowanie własne NIK. Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego.

2. OCENA OGÓLNA

Bariery w rozwoju kadr naukowych

System nadawania stopni naukowych nie pozwala na optymalny rozwój kadr. W dynamice rozwoju kadry naukowej w latach 2012–2016 zauważono niekorzystną tendencję. Dane Ośrodka Przetwarzania Informacji – Państwowego Instytutu Badawczego wskazują na stały spadek liczby młodych pracowników naukowych – z 78 tys. w 2012 r. do 73,4 tys. w 2016 r. (o 5,8%). W kontrolowanych uczelniach spadek ten wyniósł 3%. W ocenie NIK wpływ na to mają przede wszystkim następujące bariery systemowe:

- niedostateczne mechanizmy motywujące do pracy naukowej;
- zatrudnianie pracowników uczelni głównie w powiązaniu z zadaniami dydaktycznymi (pensum), a w mniejszym stopniu z pracą naukową;
- nieustalenie minimalnych wymagań dla kandydatów do stopnia doktora habilitowanego.

Dodatkowo NIK zauważa, że istniejący system nadawania stopni naukowych nie działa sprawnie z powodu niepełnej realizacji zadań przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów, w tym jej niedostatecznego nadzoru nad warunkami nadawania stopni w jednostkach naukowych. Przejawem tej dysfunkcji jest nieterminowe powoływanie komisji habilitacyjnych oraz przewlekłość przewodów doktorskich i postępowań habilitacyjnych, pomimo sprawnej weryfikacji wniosków rozpoczynających procedurę.

Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów nie przeprowadzała systemowo okresowych ocen spełniania warunków do nadawania stopni naukowych przez uprawnione jednostki (774). W latach 2014–2016 okresowych ocen dokonano wyłącznie w 5% jednostek posiadających takie uprawnienia. Na potrzebę zwiększenia aktywności Centralnej Komisji w tym obszarze wskazuje fakt, że aż 14 jednostkom (33%) spośród 42 ocenionych jednostek ograniczono lub cofnięto uprawnienia do nadawania stopni naukowych.

Ponadto, Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów jako organ czuwający nad prawidłowością procesów nadawania stopni i tytułu naukowego oraz oceniający osiągnięcia naukowców nie zapewniła dostatecznej przejrzystości w tym obszarze, ponieważ nie ustaliła procedury wyboru członków komisji habilitacyjnych. Co więcej, Centralna Komisja, mimo ustawowego obowiązku, nie prowadzi wykazu osób, spośród których wybierani byłiby recenzenci.

Kontrolowane uczelnie i instytuty nie w pełni prawidłowo przeprowadzały postępowania o nadanie stopni naukowych. Stwierdzono przypadki nieprawidłowego składu komisji egzaminujących kandydatów do stopnia doktora oraz nieterminowości przygotowania recenzji. Najwyższa Izba Kontroli ocenia natomiast pozytywnie wykorzystanie środków publicznych w tym zakresie.

3. SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI

Rzetelna ocena formalna wniosków habilitacyjnych

Najwyższa Izba Kontroli dostrzega istotną rolę jaką odgrywa Centralna Komisja w zapewnieniu jakości kadr systemu szkolnictwa wyższego i nauki, szczególnie w sytuacji znacząco rosnącej liczby wdrożonych postępowań habilitacyjnych⁵ z odpowiednio 1.431 w 2014 r. do 2.142 w 2016 r. Centralna Komisja terminowo i rzetelnie dokonywała oceny formalnej wniosków o wszczęcie postępowania habilitacyjnego, przy czym 1.125 (20,4%) wniosków złożonych w latach 2014–2016 oceniono jako niekompletne lub nieodpowiadające wymogom ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. [str. 13, 15]

Nieterminowe powoływanie komisji habilitacyjne

Tym niemniej Centralna Komisja powołując 34 komisje habilitacyjne, spośród 42 badanych dokumentacji (81%), nie dochowała sześciotygodniowego terminu wynikającego z art. 18a ust. 5 ww. ustawy (opóźnienia wyniosły od dwóch do 188 dni). Wynikało to również z uwarunkowań niezależnych od Centralnej Komisji, jednak Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że nie analizowano długotrwałości postępowań habilitacyjnych, w tym terminowości powoływania komisji, w celu ograniczenia ich przewlekłości.

[str. 16]

Infografika nr 2

Słabe i mocne strony rozwoju kadr naukowych w Polsce

Źródło: Opracowanie własne NIK.

Nieokreślenie procedury wyboru członków komisji habilitacyjnej

Zdaniem NIK, nieokreślenie przez Centralną Komisję procedury precyzującej sposób wyboru członków komisji habilitacyjnych stwarza ryzyko postrzegania tych działań jako nie w pełni przejrzyste. Centralna Komisja nie prowadzi wykazu osób, spośród których wybierani byłiby recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych, co stanowi naruszenie art. 36 ust. 1 pkt 3 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. Centralna Komisja nie monitoruje również zagadnień związanych z realizowanymi ustawowymi zadaniami, co powoduje, że nie gromadzi, nie analizuje i nie wartościuje w sposób systematyczny istotnych informacji m.in.: o liczbie

⁵ Por. procedurę uzyskiwania stopnia doktora habilitowanego przedstawioną na str. 46.

osób, którym w danym roku jednostki organizacyjne nadały oraz odmówiły nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego, o zakresie odmów rad wydziałów wskazanych przez habilitantów do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego, liczby zastrzeżeń do proponowanego przez radę wydziału (radę naukową) składu komisji habilitacyjnej czy o przeprowadzeniu przez komisję habilitacyjną, w szczególnych przypadkach, uzasadnionych wątpliwościami dotyczącymi dokumentacji osiągnięć naukowych, rozmowy z habilitantem o jego osiągnięciach i planach naukowych.

[str. 16–17]

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia weryfikację przez Centralną Komisję wniosków jednostek organizacyjnych o przyznanie uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego, o czym świadczy m.in. odmowa 80 jednostkom (27%) ich przyznania w latach 2014–2016. Centralna Komisja, poza wymaganiami proceduralnymi wynikającymi bezpośrednio z przepisów ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, oceniła w 120 jednostkach (41% ogółu złożonych wniosków) wykonywanie uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora i zasadność nadania tego stopnia. Przy decyzji Centralnej Komisji, wynikały z niespełniania przez jednostkę wymogów formalnych określonych w przepisach prawa (niewystarczająco liczna kadra z zakresu dziedziny czy dyscypliny wskazanej we wniosku) oraz niewykazaniem się istotnymi, co do skali i poziomu, osiągnięciami naukowymi czy artystycznymi, a także nieprawidłowościami w prowadzeniu przewodów doktorskich. Takie podejście zapobiegało uzyskiwaniu uprawnień do nadawania najwyższego stopnia naukowego jednostkom niespełniającym wymogów.

[str. 21–22]

W latach 2014–2016 Centralna Komisja dokonała 42 okresowych ocen spełniania przez jednostki organizacyjne warunków do nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego, przy czym 31 ocen (74%) zostało wydanych na koniec czteroletniej kadencji (w 2016 r.). Zdaniem NIK liczba przeprowadzonych ocen była stosunkowo niska wobec ogółem 774 jednostek⁶, które posiadają takie uprawnienia. Na potrzebę zintensyfikowania dokonywania przedmiotowych ocen wskazuje fakt, że aż 14 ocenionych jednostkom (33%) zostały ograniczone lub cofnięte uprawnienie do nadawania stopni naukowych w zbadanych dyscyplinach. Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli działania Centralnej Komisji w powyższym zakresie, chociaż realizowane w zbyt wąskim wymiarze, pełnią istotną rolę, ponieważ przyczyniają się do ograniczenia dopływu do szkół wyższych i instytutów kadry naukowej, która uzyskuje stopnie naukowe poza przyjętymi standardami.

[str. 19–20]

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na brak systemowego podejścia do prowadzenia okresowych ocen spełniania warunków do nadawania stopni naukowych. W latach 2014–2016 Prezydium Centralnej Komisji nie uchwalało, wspólnych dla całej instytucji, rocznych programów (planów) okresowej oceny spełniania przez jednostki organizacyjne warunków do nadawania stopni naukowych. Nie wprowadzono również jednoli-

Rzetelne weryfikowanie wniosków o przyznanie uprawnień

Niski wskaźnik wydanych ocen okresowych

Brak systemowego podejścia do prowadzenia ocen okresowych

⁶ Liczba jednostek według wykazu Centralnej Komisji zamieszczonego na stronie internetowej (stan na 19 grudnia 2016 r.).

tej dla instytucji procedury przeprowadzania oceny okresowej, obejmującej m.in.: planowanie, w tym kryteria doboru jednostek organizacyjnych, sposób realizacji i sprawozdawania z realizacji tego zadania, a także wykorzystania wyników oceny do usprawniania badanych zakresów działania ogółu jednostek (o ile wynik oceny nie łączył się z sankcjami). Na zakończenie kadencji, obejmującej lata 2013–2016, nie podsumowano wyników okresowych ocen, m.in. nie skatalogowano podstawowych nieprawidłowości i problemów, nie sformułowano systemowych wniosków i rekomendacji, które mogłyby stanowić podstawę do doskonalenia przeprowadzania okresowych ocen w następnej kadencji. [str. 20]

Nieprowadzenie wewnętrznych ewaluacji

Najwyższa Izba Kontroli zauważa również, że Centralna Komisja w latach 2014–2016 nie prowadziła wewnętrznych analiz i ewaluacji, w tym dotyczących postępowań habilitacyjnych, których wyniki mogłyby zostać wykorzystane do wprowadzania zmian służących doskonaleniu sprawności i skuteczności realizacji jej ustawowych i statutowych zadań. [str. 23]

Niedostateczne warunki organizacyjne i finansowe

Centralna Komisja nie dysponuje odpowiednim programem informatycznym spełniającym funkcje właściwe dla zintegrowanego systemu zarządzania⁷. Jedynym narzędziem informatycznym wspomagającym, w ograniczonym zakresie, działania ustawowe Centralnej Komisji jest zakupiony w grudniu 2013 r. program do rejestracji i obsługi wniosków. Zdaniem NIK, ograniczone możliwości kadrowe i finansowe Centralnej Komisji powodują, że prowadzenie baz danych wskazanych w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym, monitorowanie w sposób systemowy zdarzeń oraz gromadzenie danych dla prowadzenia ewaluacji może być utrudnione. Stan kadrowy Biura Centralnej Komisji i jej budżet zmienił się nieznacznie pomiędzy 2012 r. i 2017 r. (odpowiednio 18 i 19 etatów oraz wydatki w kwocie 5.285 tys. zł i 5.410 tys. zł – plan). Przewodniczący Centralnej Komisji bezskutecznie występował w latach 2012–2016 o zwiększenie nakładów finansowych na wykonywanie zadań ustawowych, w tym na realizację zadań związanych z prowadzeniem informatycznych baz danych oraz na zatrudnienie informatyka na etacie. [str. 20–21]

Niestaranne prowadzenie czynności

Kontrolowane uczelnie i instytuty przeprowadzały poszczególne czynności w ramach procedur nadawania stopni naukowych oraz nadawały stopnie doktora i doktora habilitowanego. W badaniu kontrolnym stwierdzono przeprowadzanie egzaminów doktorskich w nieprawidłowych składach komisji w trzech jednostkach oraz przeprowadzanie egzaminu z dyscypliny dodatkowej tożsamej z dyscypliną podstawową w jednej jednostce. Badanie umów zawieranych przez kontrolowane jednostki naukowe na opracowanie recenzji w przewodach doktorskich i postępowaniach habilitacyjnych wskazało na wystąpienie nieprawidłowości w zakresie postanowień zawartych w umowach na sporządzenie tych recenzji albo na egzekwowaniu zobowiązań wynikających z zapisów w tych umowach. [str. 23–27]

Pobieranie dodatkowych opłat

W ośmiu kontrolowanych jednostkach miały miejsce sytuacje przeprowadzania procedur nadania stopni naukowych pracowników tych jednostek

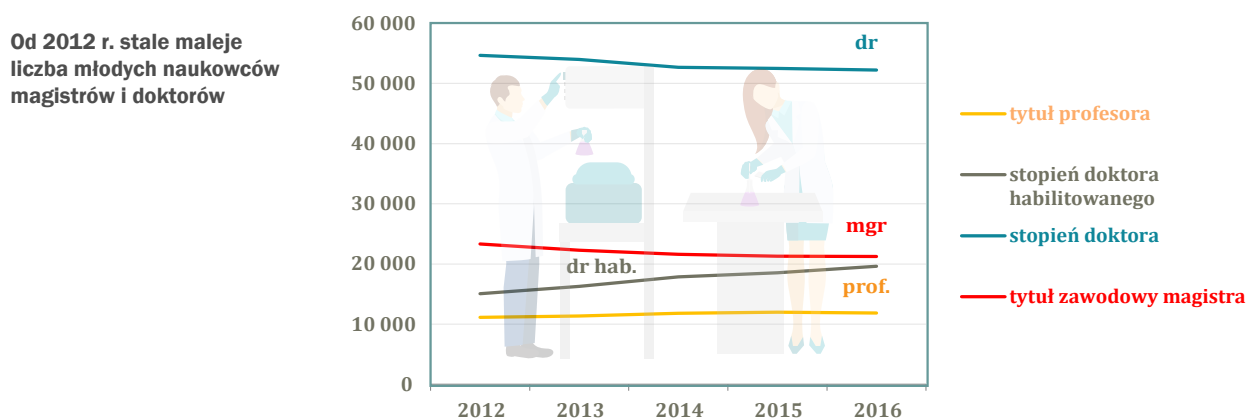
⁷ Systemu pozwalającego na powiązanie procesów, procedur i praktyk działania stosowanych lub niezbędnych do zastosowania w Centralnej Komisji, w celu sprawnej i skutecznej realizacji jej celów i zadań.

SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI

w innych uczelniach albo instytutach. Wszystkie kontrolowane jednostki przeprowadzały procedury nadawania stopni naukowych osobom niezatrudnionym i niebędącym doktorantami tych jednostek. Jednostki te pobierały dodatkowe, czyli nie wymienione w przepisach, opłaty za procedury nadawania stopni naukowych od osób fizycznych jak i od jednostek zatrudniających kandydatów do stopni naukowych na podstawie umów zawartych z tymi jednostkami. Wysokość tych opłat była zróżnicowana i z reguły zapisana w aktach prawa wewnętrznego. [str. 27–32]

Infografika nr 3

Struktura pracowników w publicznych jednostkach naukowych w latach 2012–2016

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych Ośrodka Przetwarzania Informacji.

Kontrolowane uczelnie i instytuty prowadziły działania na rzecz rozwoju pracowników naukowych. Zgromadzone w toku kontroli dane liczbowe prowadzą do wniosków, że maleje udział pracowników ze stopniem doktora. W kontrolowanych uczelniach udział liczby adiunktów ze stopniem doktora zmniejszył się między początkiem i końcem kontrolowanego okresu z 40,6% do 38,2%. Również dane z całego kraju pozyskane z Ośrodka Przetwarzania Informacji wskazują na malejący udział pracowników ze stopniem doktora oraz bez stopnia naukowego w liczbie wszystkich pracowników naukowych i równoczesny wzrost liczby pracowników ze stopniem doktora habilitowanego oraz z tytułem profesora. Łącznie między 2012 r. a 2016 r. nastąpił spadek liczby pracowników naukowych ze stopniem doktora oraz bez stopnia naukowego o 5,8%. Wśród nadanych stopni doktora duży udział mają doktoranci i byli doktoranci badanych jednostek. Kontrolowane jednostki większość stopni doktora habilitowanego nadają własnym pracownikom. W grupie osób zatrudnionych po raz pierwszy na stanowisku adiunkta największą grupę stanowią osoby, które wcześniej były asystentami w tych jednostkach. Tezy te potwierdzają się także w wynikach badań kwestionariuszowych. [str. 32–41]

W odpowiedziach udzielonych przez osoby kierujące uczelniami i instytutami objętymi badaniem kwestionariuszowym wskazano na główne bariery w uzyskiwaniu stopnia doktora habilitowanego oraz w pozyskiwaniu młodych osób do pracy naukowej. Uzyskane opinie w głównej mierze koncentrowały się wokół niskich płac, braku stabilności zatrudnienia w nauce oraz niskich nakładów na badania naukowe w ogóle. W części wypowiedzi zwracano także uwagę na inne bariery takie jak powiązanie zatrudnienia

Ryzyko niedoboru młodej kadry naukowej

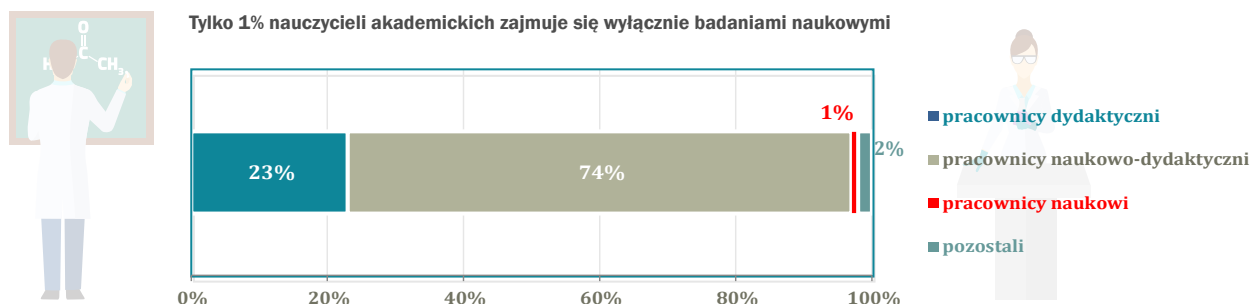
Bariery w rozwoju naukowców wskazane w badaniu NIK

SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI

nowych pracowników w uczelniach z koniecznością zapewnienia im pensum dydaktycznego, a tym samym z liczbą studentów. Istoty tego problemu dowodzi fakt, że wśród nauczycieli akademickich zatrudnionych w uczelniach tylko 1% stanowili pracownicy naukowi, a więc poświęcający czas tylko na pracę naukową⁸.

Infografika nr 4

Struktura nauczycieli akademickich w uczelniach publicznych w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych Ośrodka Przetwarzania Informacji.

Zróżnicowane kryteria dla habilitantów

Innym poruszonym w odpowiedziach zagadnieniem był brak doprecyzowania kryteriów dla habilitantów, co w konsekwencji oznacza zróżnicowanie wymogów pomiędzy jednostkami naukowym. Na kwestię kryteriów oceny kandydatów do stopnia doktora habilitowanego zwraca uwagę również dokument Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich „Program Rozwoju Szkolnictwa Wyższego do 2020 r. Diagnoza”. Można w nim przeczytać, że środowisko naukowe, w związku ze stosowaniem procedur awansu naukowego, podnosi kwestię braku jednoznacznych kryteriów dorobku wnioskodawcy oraz niedookreślenia pojęć, którymi posługuje się ustawodawca, formułując warunki konieczne do uzyskania stopni i tytułu. Zdaniem autorów raportu bywa to również postrzegana jako zaleta postępowań.

Najwyższa Izba Kontroli również zauważa, że w powszechnie obowiązujących przepisach nie określono minimalnych wymagań, jakie powinny spełniać kandydaci do stopnia naukowego doktora habilitowanego. Określono w nich natomiast ogólne kryteria oceny dorobku naukowego, m.in. posiadanie osiągnięć stanowiących znaczny wkład w rozwój danej dyscypliny naukowej, autorstwo lub współautorstwo publikacji oraz opiekę naukową nad studentami lub doktorantami. Aby doprecyzować powyższe kryteria kontrolowane uczelnie i instytuty ustaliły własne dodatkowe wskaźniki, np. liczbę punktów za publikacje i cytowania.

Brak stabilności zatrudnienia w nauce

Zagadnienie niskich płac i braku stabilności zatrudnienia w nauce pojawiło się również w opiniach rektorów uczelni i dyrektorów instytutów pozy-

⁸ Według danych Ośrodka Przetwarzania Informacji – Państwowego Instytutu Badawczego za 2015 r. opracowanych w dokumencie podsumowującym konferencję w ramach Narodowego Kongresu Nauki.

skanych w toku kontroli – *Kształcenie na studiach doktoranckich*⁹. Wówczas również wskazano na te kwestie jako na kluczowy problem młodych adeptów nauki. Raport wynagrodzeń za 2015 r., opracowany przez firmę „Sedlak & Sedlak” prezentuje w tej materii interesujące dane. Wynika z nich, że osoby ze stopniem doktora zarabiają mniej jeśli są zatrudnione w nauce i szkolnictwie (mediana wynagrodzeń wyniosła 4 tys. zł brutto) niż doktorzy pracujący w innych branżach (mediana wynagrodzeń dla wszystkich osób ze stopniem doktora wyniosła 4,9 tys. zł, podczas gdy w przemyśle – 9 tys. zł, w bankowości – 8,8 tys. zł)¹⁰. [str. 42]

⁹ Kontrola – *Kształcenie na studiach doktoranckich (P/15/025)*, została przeprowadzona w 2015 r. przez Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego oraz Delegatury NIK w: Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu. Przedmiotem kontroli były warunki kształcenia doktorantów, finansowanie studiów doktoranckich oraz skuteczność kształcenia na studiach doktoranckich.

¹⁰ Dane z raportu płacowego „Sedlak & Sedlak” przytoczono za artykułem w internetowym wydaniu „Gazety Wyborczej”: http://wyborcza.pl/1,76842,17406094,Po_doktoracie_zarabia_sie_lepiej__Srednio_o_20_proc_.html.

4. UWAGI I WNIOSKI

W celu usprawnienia procesu rozwoju kadr naukowych, Najwyższa Izba Kontroli wnioskuje o:

Minister Nauki
i Szkolnictwa
Wyższego

- 1) dokonanie pogłębionej analizy procedur dotyczących nadawania stopni naukowych w celu zapewnienia jakości, przejrzystości i terminowości procedur stosowanych w tym zakresie przez uprawnione instytucje;
- 2) rozważenie określenia minimalnych kryteriów oceny dorobku naukowego osób ubiegających się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego, poprzez dodanie progowych wskaźników ilościowych i jakościowych;
- 3) zapewnienie Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów warunków organizacyjnych i finansowych do realizacji zadań ustawowych, w tym w zakresie prowadzenia baz danych wskazanych w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym;

Centralna Komisja
do Spraw Stopni
i Tytułów

- 1) ustalenie i wdrożenie pisemnych procedur wyboru członków komisji habilitacyjnych uwzględniających dane o ich kwalifikacjach, kompetencjach i aktualnych osiągnięciach naukowych albo artystycznych;
- 2) opracowanie i wdrożenie przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów zasad i procedur w zakresie wydawania okresowych ocen spełniania warunków do nadawania stopni naukowych.

5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

5.1. Realizacja zadań przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów w postępowaniach habilitacyjnych

Centralna Komisja pełni funkcję centralnego organu administracji rządowej, której celem jest zapewnienie harmonijnego rozwoju kadry naukowej zgodnie ze standardami jakości badań wymaganych do uzyskania stopni naukowych i tytułu naukowego. W odniesieniu do postępowań habilitacyjnych Centralna Komisja w szczególności: wszczyna je na wniosek osób ubiegających się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego, dokonuje oceny formalnej wniosków, powołuje komisje habilitacyjne do oceny dorobku naukowego kandydata oraz pełni funkcję organu odwoławczego w odniesieniu do uchwał jednostek organizacyjnych odmawiających nadania stopnia doktora habilitowanego.

Rola Centralnej Komisji w procesach nadawania stopnia naukowych

W latach 2004–2016 (Centralna Komisja była zaangażowana w przeprowadzeniu łącznie 21.657 przewodów/postępowań habilitacyjnych w ramach trzech różnych trybów obowiązujących w powyższym okresie:

- do 31 sierpnia 2005 r.¹¹, uchwała o nadaniu stopnia doktora habilitowanego stawała się prawomocna z chwilą jej zatwierdzenia przez Centralną Komisję. Osoba ubiegająca się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego, aby zostać dopuszczona do przewodu habilitacyjnego przedstawiała rozprawę habilitacyjną. Od 2004 r. do 2011 r. włącznie, gdy prowadzone były sprawy wszczęte przed 31 sierpnia 2005 r., Centralna Komisja, po merytorycznej ocenie, w 155 przypadkach (6%), wobec łącznie 2.591 przeprowadzonych przewodów habilitacyjnych, podjęła negatywne decyzje w przedmiocie zatwierdzenia ww. uchwał;
- od 1 września 2005 r. zniesiono obowiązek zatwierdzania przez Centralną Komisję uchwał o nadaniu stopnia doktora habilitowanego podejmowanych przez uprawnioną jednostkę organizacyjną¹². Zgodnie ze zmienionym art. 19 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, uchwała o nadaniu stopnia doktora habilitowanego stała się prawomocna z chwilą jej podjęcia przez radę jednostki organizacyjnej. W gestii Centralnej Komisji pozostawiono wyznaczenie dwóch spośród czterech recenzentów w przewodzie habilitacyjnym. Od 1 września 2005 r. do 2015 r. włącznie, gdy prowadzone były jeszcze przewody wszczęte przed 30 września 2011 r., Centralna Komisja, jedynie ze względów formalnych, odmówiła wyznaczenia recenzentów w 27 spośród ogółem 11.924 postępowań wszczętych w zmienionym trybie;
- od 1 października 2011 r.¹³, nie wymagano już od habilitanta przedstawienia rozprawy habilitacyjnej, lecz posiadania osiągnięć naukowych lub artystycznych, uzyskanych po otrzymaniu stopnia doktora.

¹¹ Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym.

¹² Stosownie do art. 251 PSW zmieniającym ww. ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym.

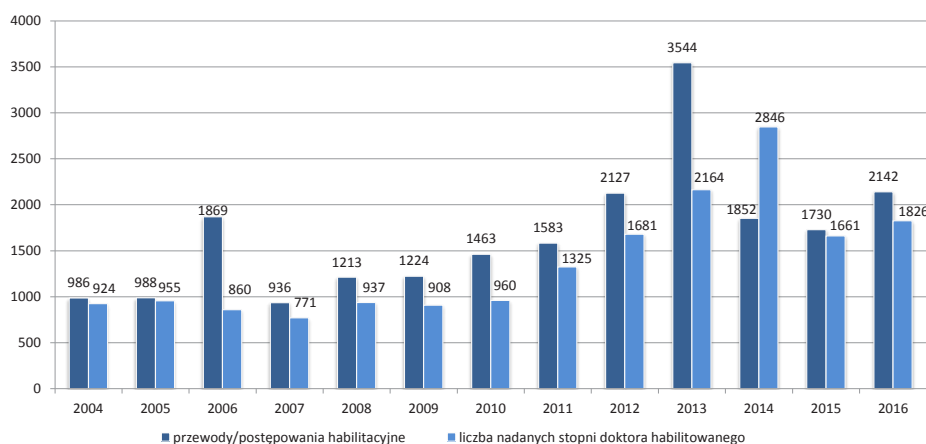
¹³ Stosownie do zmienionego art. 16 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym – ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455, ze zm.). W myśl art. 33 ust. 2 powyższej ustawy, w okresie dwóch lat od dnia jej wejścia w życie, tj. do dnia 1 października 2013 r., na wniosek osoby ubiegającej się o nadanie stopnia naukowego, mogły być prowadzone przewody doktorskie i habilitacyjne na podstawie przepisów dotychczasowych albo przewody doktorskie i postępowania habilitacyjne na podstawie przepisów ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym po nowelizacji wprowadzonej wskazaną wyżej ustawą z dnia 18 marca 2011 r.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Tą samą nowelizacją dodano art. 18a ust. 1 stanowiący, że postępowanie habilitacyjne wszczyna się na wniosek osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego skierowany do Centralnej Komisji, a nie jak uprzednio – na podstawie uchwały rady jednostki organizacyjnej, która miała przeprowadzić postępowanie. Centralnej Komisji nadano uprawnienie do powoływania składu komisji habilitacyjnej. Po powyższej zmianie jedno z 7.142 postępowań, ze względów formalnych, nie zostało podjęte.

Wykres nr 1

Liczba przewodów/postępowań habilitacyjnych oraz nadanych stopni doktora habilitowanego w latach 2004–2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za lata 2004–2011, danych OPI za lata 2012–2016 oraz danych Centralnej Komisji w zakresie prowadzonych przewodów/postępowań habilitacyjnych.

Ponadto w latach 2014–2016 łącznie 37 osób uzyskało, w drodze decyzji rektora, uprawnienia równoważne uprawnieniom wynikającym z posiadania doktora habilitowanego na podstawie art. 21a ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, natomiast w przypadku 32 osób (46%) Centralna Komisja uchyliła decyzje rektorów. Podstawą negatywnych decyzji Centralnej Komisji było nieprzedstawienie dowodów (dokumentów), w szczególności potwierdzających samodzielne kierowanie przez co najmniej pięć lat, podczas pracy za granicą, zespołami badawczymi lub brak wykazania posiadania znaczącego dorobku i osiągnięć naukowych przez osobę, której dotyczyło zawiadomienie rektora. Świadczy to m.in. o rzetelności działań weryfikacyjnych Centralnej Komisji w odniesieniu do dorobku osób, które ten stopień miały uzyskać.

W latach 2006–2015 (listopad) łącznie 205 osób (z 57 uczelni publicznych i niepublicznych) uzyskało habilitację na Słowacji na uniwersytetach i na prywatnych szkołach wyższych. W analizie Centralnej Komisji z 7 grudnia 2015 r. stwierdzono, że stopień pedagogiczno-naukowy docenta na Słowacji nie jest równoważny stopniowi naukowemu doktora habilitowanego w Polsce, m.in. z uwagi na to, że wymagania związane z uzyskaniem tego pierwszego dotyczą dowolnie konstruowanym na Słowacji kierunkom kształcenia, a nie, jak w Polsce, dyscyplin naukowych. Sytuację powyższą uregulowano dopiero podpisaną w Warszawie 16 marca 2016 r. umową między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Słowackiej o zmianie umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Słowackiej o wzajemnym uznawaniu okresów studiów oraz równoważności dokumentów o wykształceniu i nadaniu stopni i tytułów uzyskanych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Słowackiej, sporządzonej w Warszawie dnia 18 lipca 2005 r. (M.P. poz. 788).

W latach 2004–2016 nadano stopień doktora habilitowanego łącznie 17.818 osobom¹⁴. Jednak Centralna Komisja nie gromadzi danych o liczbie osób, którym w danym roku jednostki organizacyjne nadały oraz odmówiły nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego, mimo że Centralna Komisja może agregować takie dane. Stosownie do § 17 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora¹⁵, w terminie 14 dni od dnia podjęcia uchwały w sprawie nadania lub odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego, rada jednostki organizacyjnej przekazuje kopię m.in. tej uchwały do Centralnej Komisji.

Zdaniem NIK, to Centralna Komisja powinna dysponować wiarygodnymi danymi o nadanych stopniach naukowych z uwagi na realizowane cele systemowe. Powyższe dane, w szczególności w połączeniu z informacjami o przyczynach odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego, mogłyby być wykorzystane m.in. do analiz i ewaluacji systemu nadawania stopni naukowych.

Centralna Komisja w niewystarczającym stopniu zapewniła prawidłowość i przejrzystość przeprowadzania czynności w postępowaniach habilitacyjnych, w tym w szczególności nie ustaliła procedury określającej sposób wyboru członków komisji habilitacyjnych. Komisje habilitacyjne powoływane były po terminie wynikającym z przepisów art. 18a ust. 5 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. Natomiast terminowo i rze-

Nie gromadzenie danych o nadanych stopniach naukowych

Niezapewnienie prawidłowości i przejrzystości postępowań

¹⁴ Liczba osób, w latach 2005–2011 według Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), dane za lata 2012–2016 według bazy OPI. Dane obu instytucji za powyższy okres nie są spójne – dane GUS za lata 2012–2015 są niższe od danych OPI o 144 osoby. Częściowo może to wynikać z faktu, że GUS prezentuje dane według stanu na 30 listopada danego roku.

¹⁵ Dz. U. poz. 1586, ze zm. Uprzednio – z terminem 30-dniowym – obowiązywały przepisy § 18 rozporządzeń Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w tej sprawie: z dnia 30 października 2015 r. (Dz. U. poz. 1842) oraz z dnia 3 października 2014 r. (Dz. U. poz. 1383). Natomiast zgodnie z § 18 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w ww. sprawie (Dz. U. Nr 204, poz. 1200) uchwałę w sprawie nadania albo odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego ogłasza się w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Centralnej Komisji w terminie 30 dni od dnia podjęcia uchwały.

telnie dokonywano oceny formalnej wniosków o wszczęcie postępowania habilitacyjnego m.in. zwracając do uzupełnienia, ze względu na braki formalne, 1.125 (20,4%) spośród ogółem 5.507 złożonych wniosków.

Zdaniem NIK, nieustalenie przez Centralną Komisję procedury precyzującej sposób wyboru członków komisji habilitacyjnych może powodować ryzyko postrzegania działań w tym zakresie, jako nie w pełni przejrzystych. Centralna Komisja, mimo obowiązku nałożonego art. 36 ust. 1 pkt 3 ustawy o stopniach i tytule naukowym, nie prowadziła wykazu osób, spośród których wybierani byłiby recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych.

W latach 2014–2016 Centralna Komisja powołała 5.297 komisji habilitacyjnych. Jednak w 34 przypadkach, spośród 42 badanych (81%), powołała komisje po terminie wynikającym z art. 18a ust. 5 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. Nie analizowała również kwestii długotrwałości postępowań habilitacyjnych.

Rzetelne
dokonywanie oceny
formalnej wniosków
habilitacyjnych

W latach 2014–2016 Centralna Komisja oceniła 1.125 (20,4%) spośród ogółem 5.507 wniosków złożonych w ww. latach, jako niekompletne lub nieodpowiadające wymogom ustawy i w związku z tym wezwała habilitantów do ich uzupełnienia lub poprawienia, wskazując sposób i wyznaczając termin uzupełnienia lub poprawienia wniosku. Spośród powyższych 1.125 wniosków niespełniających wymogów formalnych 50 (4,4%) pozostawiono bez rozpoznania z powodu nieusunięcia wskazanych braków. Centralna Komisja we wszystkich przypadkach, w odniesieniu do badanej próby dokumentacji 42 wniosków o wszczęcie postępowania habilitacyjnego, dokonała ich oceny formalnej w terminie 14 dni od ich otrzymania, tj. zgodnie z terminem wynikającym z art. 18a ust. 4 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym.

W latach 2014–2016 Centralna Komisja powoływała komisje habilitacyjne zgodnie § 27 ust. 1 statutu, stanowiącego załącznik do zarządzenia nr 47 Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie zatwierdzenia statutu Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, uwzględniając w ich składzie czterech członków, w tym przewodniczącego i dwóch recenzentów, wyznaczonych przez nią spoza jednostki wybranej do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego oraz trzy osoby zgłoszone przez rady wydziałów (rady naukowe) jednostek organizacyjnych prowadzących postępowanie habilitacyjne¹⁶.

Nieterminowe
powoływanie komisji
habilitacyjnych

Centralna Komisja w latach 2014–2016 powołała 34 komisje habilitacyjne, spośród 42, po terminie wynikającym z art. 18a ust. 5 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, tj. sześć tygodni od dnia otrzymania wniosku spełniającego wymagania formalne¹⁷. Opóźnienia w powoływaniu komisji wyniosły od dwóch do 188 dni (w połowie przypadków powyżej 20 dni). Zastępcy Przewodniczącego Centralnej Komisji wśród podstawowych przyczyn, które spowodowały powoływanie komisji habilitacyjnych po ustawowym terminie podali:

¹⁶ Zbadano po dwa postępowania habilitacyjne z 2014 r., 2015 r. i 2016 r. dla każdej z siedmiu Sekcji Centralnej Komisji (próba celowa).

¹⁷ Zbadano po dwa postępowania habilitacyjne z 2014 r., 2015 r. i 2016 r. dla każdej z siedmiu Sekcji Centralnej Komisji (próba celowa).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- cykliczność podejmowania uchwał przez rady jednostek, jak i Centralnej Komisji – posiedzenia w przypadku rad jednostek organizacyjnych szkolnictwa wyższego odbywają się raz w miesiącu, z pominięciem okresu wakacyjnego (lipiec–sierpień), a w przypadku rad naukowych instytutów Polskiej Akademii Nauk i instytutów naukowych instytutów badawczych – raz na kwartał lub rzadziej;
- niewyrażenie zgody przez radę jednostki organizacyjnej wskazanej we wniosku habilitanta do przeprowadzenia postępowania, co powoduje, że na kolejnym posiedzeniu właściwej sekcji wyznacza się inną jednostkę organizacyjną do przeprowadzenia postępowania;
- obowiązek weryfikacji prawidłowości powołania osób wskazywanych przez rady jednostek organizacyjnych; w sytuacji, w której Centralna Komisja zakwestionuje prawidłowość wskazania przez radę jednostki członka komisji habilitacyjnej wiąże się to z koniecznością ponownego rozpatrzenia sprawy.

Centralna Komisja nie analizowała długotrwałości (przewlekłości) postępowań habilitacyjnych w latach 2012–2016, w tym terminowości powoływania komisji habilitacyjnych¹⁸. Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że ryzyko niepowołania komisji habilitacyjnej w terminie wynikającym z ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym jest stosunkowo wysokie w sytuacji wystąpienia jednej lub równocześnie kilku wymienionych wyżej przesłanek. Centralna Komisja jednak nie agregowała i nie analizowała danych dotyczących w szczególności odmów rad wydziałów wskazanych przez habilitantów do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego czy wykazu zastrzeżeń Centralnej Komisji do proponowanego przez właściwą radę wydziału (radę naukową) składu komisji habilitacyjnej. Nie pozwala to na jednoznaczne wskazanie zakresu wpływu poszczególnych czynników na terminowość powoływania komisji habilitacyjnych.

Centralna Komisja nie ustaliła wewnętrznej procedury precyzującej sposób wyboru członków komisji habilitacyjnych. W szczególności nie sprecyzowano sposobu powoływania recenzentów w postępowaniach habilitacyjnych, który m.in. mógłby obejmować:

- 1) wskazanie źródła informacji (bazy danych, wykazu, ewidencji) stanowiącego podstawę wyboru członków komisji, w tym recenzentów w postępowaniach habilitacyjnych;
- 2) sposoby sprawdzania pod względem formalnym oraz merytorycznym osiągnięć osób powoływanych do jej składu przez właściwą Sekcję Centralnej Komisji na wniosek jej przewodniczącego oraz prawidłowości powołania członków komisji habilitacyjnej przez radę jednostki organizacyjnej przeprowadzającej postępowanie;

Nieokreślenie zasad
wyboru członków
komisji habilitacyjnych

¹⁸ W latach 2012–2015 łącznie 2.935 postępowań (32% z ogółu 9.253 postępowań w tym okresie), przeprowadzono jeszcze w trybie obowiązującym do 2011 r. łącznie (w poszczególnych latach odpowiednio 1.407, 1.101, 421 i sześć przewodów). Do przyczyn przewlekłości postępowań odniesiono się w piśmie Przewodniczącego Centralnej Komisji do Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich z 21 marca 2016 r.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- 3) uzupełniające kryteria pozwalające wskazać, jakie dyscypliny naukowe, w tym w szczególności, jakie specjalności innych dyscyplin naukowych niż ta, w której habilitant chce uzyskać stopień naukowy, mogą być traktowane jako „pokrewne” czy też określenie co należy rozumieć pod terminem „uznana renoma naukowa”.

Stwierdzono, że badana dokumentacja dotycząca powołania 42 komisji nie zawierała informacji (not, list kontrolnych) o poszczególnych osobach powołanych do składu komisji (przez Centralną Komisję i rady wydziałów), w szczególności odnoszących się do dziedzin i dyscyplin naukowych jakie reprezentują recenzenci czy osiągnięć naukowych predysponujących ich do sporządzania recenzji, a także wyniku dokonanej oceny formalnej osób powołanych do komisji (pod kątem kwalifikacji i zachowania zasady bezstronności). Powołani członkowie komisji nie składali również stosownych oświadczeń o braku powiązania z habilitantem (taki wymóg nie wynika bezpośrednio z przepisów prawa powszechnie obowiązującego). W materiałach Centralnej Komisji dotyczących wyznaczania recenzentów w postępowaniu habilitacyjnym na posiedzeniu danej Sekcji, jak i w kartach do głosowania, podawano wyłącznie nazwiska i imiona, stopień i tytuł naukowy proponowanych członków komisji habilitacyjnej.

Skład komisji habilitacyjnych

Zastępcy Przewodniczącego Centralnej Komisji wyjaśnili, że w skład komisji habilitacyjnych powoływane są osoby o najlepszych kompetencjach merytorycznych do oceny dokumentacji kandydata. Przy wyznaczaniu członków komisji habilitacyjnej, w tym w szczególności recenzentów osiągnięć naukowych habilitanta, kierowano się kryteriami: formalnymi (określonymi w przepisach prawa) oraz merytorycznymi. Pracownicy Biura CK, w porozumieniu z przewodniczącymi danych Sekcji CK, sprawdzali osoby wskazywane do komisji habilitacyjnych przez rady jednostek organizacyjnych przeprowadzających dane postępowanie habilitacyjne pod względem formalnym, w tym co do ich bezstronności, natomiast ocena kompetencji merytorycznej należała do członków Sekcji. Czynności powyższe nie wynikały z określonych regulaminów (spisanych zasad), lecz są realizowane zgodnie z wieloletnią praktyką, służącą optymalizacji procesu powoływania składów komisji habilitacyjnych.

Centralna Komisja dobierając do składu komisji habilitacyjnej, w szczególności recenzentów dorobku habilitanta, nie wprowadziła w procedurach wewnętrznej interpretacji pojęcia „pokrewna dyscyplina naukowa”. Nie ustaliła również kryteriów czy wytycznych pozwalających wskazać, jakie dyscypliny naukowe, w tym w szczególności, jakie specjalności innych dyscyplin naukowych niż ta, w której habilitant chce uzyskać stopień naukowy mogą być traktowane jako pokrewne. Należy podkreślić, że potrzeba zinterpretowania pojęcia „pokrewna dyscyplina naukowa” dotyczy nie tylko kwestii doboru składu komisji habilitacyjnych, ale także ma znaczenie w innych istotnych sprawach np. wyboru promotora i recenzenta w przewodach i postępowaniach o nadanie stopni i tytułu (art. 20 ust. 6 i 7 oraz art. 27 ust. 5 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym).

Brak wykazu recenzentów

Stwierdzono, że Centralna Komisja nie prowadzi wykazu osób uprawnionych do recenzowania, co stanowi naruszenie art. 36 ust. 1 pkt 3 ustawy o stopniach i tytule naukowym, spośród których wybierani byliby recen-

zenci w postępowaniach habilitacyjnych. Na stronie Centralnej Komisji znajduje się jedynie odnośnik do „Ogólnopolskiego wykazu osób, którym nadano stopień doktora lub doktora habilitowanego”¹⁹. Jednak wykaz ten stanowi wykonanie przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego dyspozycji art. 31a ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. W ww. wykazie ujęto imię i nazwisko, stopień naukowy i nazwę jednostki organizacyjnej, w której dana osoba uzyskała stopień naukowy, reprezentowany obszar/ dziedzinę/dyscyplinę/specjalność. Jednocześnie zastrzeżono, że jest to klasyfikacja inna niż wprowadzona rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych²⁰.

Ustalono, że w latach 2014–2016 do składu 201 komisji habilitacyjnych powołano dwóch lub więcej członków Centralnej Komisji (4% ogółu liczby komisji z tego okresu), odpowiednio w ww. latach – 118, 38 i 45 komisji. W postępowaniach habilitacyjnych powoływano na recenzentów 24 osoby z czterech spośród siedmiu Sekcji Centralnej Komisji od czterech do 21 razy (łącznie 191 powołań w tej grupie; przy czym sześć osób od 11 do 21 razy). Sytuacja ta – zdaniem NIK – może spowodować nadreprezentację członków Centralnej Komisji w gronie osób oceniających dorobek i osiągnięcia naukowe kandydatów do stopnia doktora habilitowanego, z pominięciem zaangażowania przedstawicieli szkół wyższych i instytutów naukowych w procesie uzyskiwania stopni naukowych.

Również z analizy przeprowadzonej przez Biuro Centralnej Komisji, obejmującej okres od 1 stycznia 2014 r. do 31 października 2014 r., wynikało, że: Sekcja Nauk Ekonomicznych wskazała ze swego grona 80% ogółu składu członków 65 komisji, Sekcja Nauk Humanistycznych i Społecznych wskazała 25% ogółu członków składu 260 powołanych komisji habilitacyjnych, Sekcja Nauk Biologicznych, Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych wskazała 26% członków ze swego składu w ramach 140 komisji. Łącznie 30 osób zostało powołanych w ciągu ww. 10 miesięcy do składu od 10 do 24 komisji.

Prezydium Centralnej Komisji, aby zapobiegać zdominowaniu składu komisji habilitacyjnych przez członków Centralnej Komisji, przyjęło 29 września 2014 r., stanowisko w którym wskazywało na możliwość powołania w skład komisji habilitacyjnej nie więcej niż jednej osoby z czteroosobowego składu wyznaczanego przez Centralną Komisję²¹. Jednak Centralna Komisja nie weryfikowała w kolejnych latach czy i jak powyższa uchwała jest stosowana. Stwierdzono w trakcie kontroli, że w latach 2015 i 2016 powołano dwóch lub więcej członków Centralnej Komisji do odpowiednio 38 i 45 komisji habilitacyjnych.

Dominacja członków Centralnej Komisji w składach komisji habilitacyjnych

¹⁹ <https://polon.nauka.gov.pl/opi/aa/drh/zestawienie?execution=e1s1>

²⁰ Dz. U. Nr 179, poz. 1065.

²¹ Jedynie w art. 18a ust. 5 pkt 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym wprowadzono ograniczenie co do możliwości wskazywania osób wyznaczonych przez Centralną Komisję, tzn. muszą to być osoby spoza jednostki prowadzącej postępowanie habilitacyjne.

Centralna Komisja nie posiada informacji czy i ile rozmów przeprowadziły w latach 2014–2016 komisje habilitacyjne z osobami wnoszącymi o wszczęcie postępowania habilitacyjnego w związku z wątpliwościami dotyczącymi dokumentacji ich osiągnięć naukowych. Tymczasem w art. 18a ust. 10 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym określono możliwość przeprowadzenia przez komisję habilitacyjną rozmowy z habilitantem o jego osiągnięciach i planach naukowych w szczególnych przypadkach, uzasadnionych wątpliwościami dotyczącymi dokumentacji osiągnięć naukowych.

W latach 2014–2016 łącznie 345 habilitantów wniosło odwołania od uchwał Centralnej Komisji oraz rad wydziałów (rad naukowych) w sprawach dotyczących postępowań habilitacyjnych, z czego 131 odwołań rozpatrzono pozytywnie dla habilitanta uchylając uchwałę i przekazując sprawę do ponownego rozpatrzenia. Natomiast 214 odwołań rozpatrzono negatywnie, utrzymując w mocy zaskarżoną uchwałę. W latach 2014–2016 przed wojewódzkim sądem administracyjnym i Naczelny Sąd Administracyjny zakończyło się odpowiednio osiem, 15 i 18 spraw sądowych wniesionych przez habilitantów, w tym w odpowiednio jednej, trzech i ośmiu sprawach zapadły wyroki pozytywne dla habilitantów (według stanu na 10 marca 2017 r. dwie sprawy są w toku).

Nieaktualizowanie informacji o postępowaniach habilitacyjnych

Centralna Komisja nie aktualizuje na swojej stronie internetowej informacji o prowadzonych postępowaniach habilitacyjnych. W zakładce „Postępowanie awansowe”, zamieszczono wnioski i autoreferaty habilitantów, natomiast w 174 przypadkach (59% spośród badanej próby) nie ujęto recenzji i składu komisji habilitacyjnych²². Stosownie do art. 36 ust. 1 pkt 5 lit. a ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym Centralna Komisja powinna prowadzić, aktualizować i zamieszczać na swojej stronie internetowej informacje o prowadzonych postępowaniach habilitacyjnych, w tym: wniosek o wszczęcie postępowania wraz z autoreferatem habilitanta, skład komisji habilitacyjnej z podaniem imion, nazwisk oraz jednostek organizacyjnych, w których są zatrudnieni członkowie komisji i recenzje.

5.2. Wydawanie przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów ocen spełniania warunków do nadawania stopni naukowych

Brak systemowego podejścia do wydawania okresowych ocen

W latach 2014–2016 Centralna Komisja nie przeprowadzała w sposób systemowy okresowych ocen spełniania warunków do nadawania stopni naukowych przez uprawnione jednostki. Centralna Komisja wydała 42 (5%) okresowe oceny, wobec 774 jednostek, które posiadają takie uprawnienia, w tym 14 jednostkom (33% ocenionych jednostek) zostały ograniczone lub cofnięte uprawnienie do nadawania stopni naukowych w zbadanych dyscyplinach.

²² <http://www.ck.gov.pl/promotion/id/677/type/1.html> – stan na 21 marca 2017 r.; sprawdzeniu poddano 5,3% (293) dokumentacji postępowań spośród ogółem 5.472 zamieszczonych na stronie Centralnej Komisji (próba celowa obejmująca pięć pierwszych i pięć ostatnich list nazwisk ułożonych w porządku alfabetycznym spośród ogółem 110; sprawdzeniu poddano dokumentację z lat 2012–2015, pomijając 2016 r. i 2017 r. z uwagi na trwające postępowania).

Najwyższa Izba Kontroli zwraca również uwagę na niedostateczną organizację procesu prowadzenia okresowych ocen spełniania warunków do nadawania stopni naukowych. W kadencji 2013–2016 Centralna Komisja nie sporządzała wspólnych dla całej instytucji rocznych programów (planów) okresowej oceny spełniania warunków do nadawania stopni naukowych. Nie wprowadzono również jednolitej procedury przeprowadzania oceny okresowej oraz – na zakończenie kadencji – nie podsumowano wyników okresowych ocen.

Centralna Komisja rzetelnie weryfikowała wnioski jednostek organizacyjnych o przyznanie uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego, o czym świadczy m.in. fakt, że 80 jednostkom (27%) odmówiła ich przyznania. Warto zaznaczyć, że Centralna Komisja, poza wymaganiami proceduralnymi wynikającymi z przepisów ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, oceniła w 120 jednostkach (41% ogółu złożonych wniosków) wykonywanie uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora i zasadność nadania tego stopnia.

Centralna Komisja niewystarczająco rzetelnie zorganizowała proces dokonywania okresowych ocen jednostek organizacyjnych do nadawania stopni naukowych. Wydawanie takich ocen jest obowiązkiem Centralnej Komisji na podstawie art. 9 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. Prezydium Centralnej Komisji w latach 2014–2016 nie uchwalało na poszczególne lata rocznych programów (planów) okresowej oceny spełniania warunków do nadawania stopni naukowych, co było niezgodne z § 8 pkt 8 statutu Centralnej Komisji.

W latach 2014–2016 Centralna Komisja nie prowadziła wewnętrznych analiz i ewaluacji dotyczących postępowań habilitacyjnych, których wyniki mogłyby zostać wykorzystane do wprowadzenia ewentualnych zmian służących doskonaleniu sprawności i skuteczności realizowanych zadań.

Centralna Komisja nie wprowadziła także jednolitej procedury (ramowego regulaminu, zasad, metodyki, nomenklatury) przeprowadzania ocen okresowych, obejmującej tak podstawowe zagadnienia, jak m.in.: planowanie, w tym kryteria doboru jednostek organizacyjnych, sposób realizacji i sprawozdawania z realizacji tego zadania, a także wykorzystywania wyników tych ocen. Centralna Komisja nie dokonywała w powyższym zakresie analizy ryzyk, stąd też nie prowadziła zestawienia danych/informacji określających ryzyko określonych zdarzeń, od których wystąpienia uzależnia się podjęcie działań kontrolnych. Opis procedury kontroli zarządczej, wprowadzonej z dniem 1 września 2011 r., nie odnosi się do zadań Centralnej Komisji wynikających z ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, lecz wyłącznie do funkcjonowania Biura Centralnej Komisji. Regulamin organizacyjny Biura Centralnej Komisji z dnia 25 maja 2009 r., zatwierdzony przez Przewodniczącego Centralnej Komisji, nie uwzględnia zmian w przepisach prawa wprowadzonych po tej dacie, w szczególności wynikających z przepisów ustawy o finansach publicznych i o rachunkowości, a także statutu Centralnej Komisji z 4 czerwca 2012 r.

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że ze względu na dużą liczbę jednostek uprawnionych do nadawania stopni naukowych, jak i dbałość o jakość kadr naukowych, Centralna Komisja powinna dokonywać oceny jednostek

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

w sposób systemowy, w szczególności w oparciu o przygotowane wcześniej analizy ryzyka wystąpień zdarzeń, które mogą skutkować wdrożeniem procedury określonej przez Centralną Komisję.

Stosownie do art. 18a ust. 13 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym rozbieżność pomiędzy opiniami komisji habilitacyjnej a uchwałami rady jednostki organizacyjnej po przeprowadzeniu przez Centralną Komisję postępowania wyjaśniającego, mogą stanowić przesłankę do działań Centralnej Komisji, o których mowa w art. 9 ust. 1–3 niniejszej ustawy. Przewodniczący Centralnej Komisji na posiedzeniu Prezydium Centralnej Komisji w dniu 27 października 2014 r. zobowiązał przewodniczących Sekcji do sporządzenia „planu kontroli na 2015 r.”, przy czym w pierwszej kolejności miały być w nim uwzględnione jednostki, w których wystąpiły sytuacje opisane w powyższym przepisie prawa. Zobowiązał też do sporządzenia zestawienia wszystkich jednostek, w których miały miejsce powyższe sytuacje. W dokumentacji okresowych ocen przeprowadzonych przez Sekcje (plany ocen, informacje o przeprowadzonych ocenach prezentowane na Prezydium Centralnej Komisji oraz w sprawozdaniach opracowanych na zakończenie jej kadencji), nie odniesiono się do kwestii poruszonej przez Przewodniczącego Centralnej Komisji. Centralna Komisja nie gromadzi informacji o powyższych zdarzeniach.

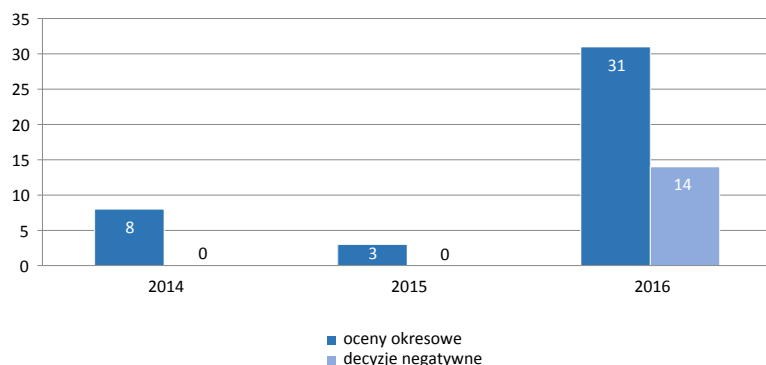
Centralna Komisja nie dysponuje programem informatycznym spełniającym funkcje właściwe dla zintegrowanego systemu zarządzania. Jedynym narzędziem informatycznym wspomagającym, w ograniczonym zakresie, działania ustawowe Centralnej Komisji jest zakupiony w grudniu 2013 r. program do rejestracji i obsługi wniosków. Zdaniem NIK., możliwości ograniczone kadrowe i finansowe Centralnej Komisja powodują, że prowadzenie baz danych wskazanych w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym, monitorowanie w sposób systemowy zdarzeń oraz gromadzenie danych dla prowadzenia ewaluacji może być utrudnione. Stan kadrowy Biura Centralnej Komisji i jej budżet zmienił się nieznacznie między 2012 r. i 2017 r. (odpowiednio 18 i 19 etatów oraz wydatki w kwocie 5.285 tys. zł i 5.410 tys. zł – plan). Przewodniczący Centralnej Komisji bezskutecznie występował w latach 2012–2016 o zwiększenie nakładów finansowych na wykonywanie zadań ustawowych, w tym na realizację zadań związanych z prowadzeniem informatycznych baz danych oraz na zatrudnienie informatyka na etacie.

Niski wskaźnik
wydanych ocen
okresowych

W latach 2014–2016 Centralna Komisja wydała oceny spełniania warunków do nadawania stopni naukowych 42 jednostkom organizacyjnym, co w sytuacji gdy przedmiotowe uprawnienia posiada 774 jednostek, było stosunkowo niskim wskaźnikiem. Skumulowanie ocen nastąpiło w ostatnim roku kadencji (2016 r.), gdy wydano je 31 jednostkom (74%).

Wykres nr 2

Oceny okresowe spełniania przez jednostki organizacyjne warunków do nadawania stopni naukowych wydane przez Centralną Komisję w latach 2014–2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników kontroli w Centralnej Komisji.

Centralna Komisja w 2016 r. wydała decyzje negatywne blisko połowie jednostek, w których przeprowadziła oceny okresowe (14 decyzji – 45%), z tego 10 jednostkom organizacyjnym z 10 uczelni i z wszystkich (czterech) badanych instytutów. W szczególności Centralna Komisja na podstawie art. 9 ust. 2 pkt 3 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym cofnęła uprawnienia pięciu jednostkom (z pięciu uczelni) oraz, na podstawie art. 9 ust. 2 pkt 1 ww. ustawy, ograniczyła ww. uprawnienie dziewięciu jednostkom (w siedmiu uczelniach oraz w dwóch instytutach) poprzez zobowiązanie do przedstawiania Centralnej Komisji do zatwierdzenia każdej uchwały o nadaniu stopnia doktora lub doktora habilitowanego²³. W badanym okresie Centralna Komisja nie zawiesiła żadnej jednostce organizacyjnej uprawnień na czas określony nie dłuższy niż trzy lata, stosownie do art. 9 ust. 2 pkt 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym.

Centralna Komisja nie aktualizowała ogłoszonego w 2010 r. w Dzienniku Urzędowym „Monitor Polski”, na podstawie art. 7 ust. 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopnia naukowego doktora i doktora habilitowanego²⁴, w tym zakresu uprawnień. Od opublikowania wykazu (zawierającego dane o uprawnieniach posiadanych przez 731 jednostki) do 31 grudnia 2016 r. jednostki uzyskały i utraciły odpowiednio 455 i 71 uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora lub/i doktora habilitowanego, w wyniku czego wykaz ten jest zdezaktualizowany.

W latach 2014–2016 Centralna Komisja wyznaczyła 15 jednostkom organizacyjnym terminy na spełnienie warunków wynikających z art. 6 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym (odpowiednio: ośmiu, czterem

Nieaktualizowanie wykazu jednostek uprawnionych do nadawania stopni

Wyznaczanie jednostkom terminów na spełnienie warunków

²³ Jednostki zobowiązane do przedstawiania Centralnej Komisji uchwał w sprawie nadawania stopni naukowych nie przedstawiły ich do czasu zakończenia czynności kontrolnych (10 marca) z uwagi na fakt, że pierwsza prawomocna decyzja Centralnej Komisji o ograniczeniu uprawnień została wydana 26 września 2016 r.

²⁴ Obwieszczenie Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów z dnia 31 maja 2010 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego wraz z określeniem nazw nadawanych stopni (M.P. Nr 46, poz. 643).

i trzech jednostkach²⁵). W 2014 r. w przypadku dwóch jednostek uprawnienie zostało cofnięte w związku z niespełnieniem warunków do nadawania stopni naukowych wynikających z art. 6 ustawy, natomiast w sześciu przypadkach uprawnienie to zostało przywrócone. W 2015 r. Centralna Komisja jednej jednostce przywróciła ww. uprawnienie, a trzem jednostkom terminy na spełnienie wymagań upływają w 2017 r. W 2016 r. trzy jednostki zostały zobowiązane do spełnienia ww. warunków najpóźniej do 2018 r. Centralna Komisja określała terminy od 21 do 23 miesięcy, tj. w terminie określonym w art. 8 ust. 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. W jednym z dziewięciu badanych przypadków procedura sprawdzenia ww. uprawnienia nastąpiła w wyniku złożenia anonimu na wskazaną jednostkę, a w pozostałych ośmiu jednostki same poinformowały o stanie zatrudnienia kadry naukowej²⁶.

Informacje
o jednostkach,
którym ograniczono
lub cofnięto
uprawnienia

Stosownie do art. 36 ust. 1 pkt 1a ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym Centralna Komisja zamieszczała na swojej stronie internetowej informacje o jednostkach organizacyjnych, którym Centralna Komisja ograniczyła lub cofnęła uprawnienie do nadawania stopni wraz z wskazaniem powodu ograniczenia, cofnięcia uprawnienia. Wykazano jednostki, którym: zawieszono uprawnienie z mocy prawa (pięć jednostek; ostatni wpis z 13 grudnia 2016 r.); ograniczono uprawnienia decyzją Centralnej Komisji (pięć jednostek; ostatni wpis z 21 marca 2016 r. – w 2016 r. ograniczono uprawnienia dziewięciu jednostkom); cofnięto uprawnienia (jedna jednostka; wpis z 13 grudnia 2016 r. – w 2016 r. cofnięto uprawnienia pięciu jednostkom)²⁷. W każdym przypadku zamieszczono decyzje Prezydium Centralnej Komisji.

Rzetelne
dokonywanie
oceny wniosków
o przyznanie
uprawnień

W latach 2014–2016 Centralna Komisja, na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, po analizie spełniania warunków określonych w art. 6 ust. 2–5 ww. ustawy, przyznała jednostkom organizacyjnym 213 uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora lub/i doktora habilitowanego. W odniesieniu do 80 wniosków (27%) odmówiła

²⁵ Zgodnie z art. 8 ust. 1 o stopniach naukowych i tytule naukowym jednostka organizacyjna zawiadamia niezwłocznie Centralną Komisję o zmianach w stanie zatrudnienia wpływających na uprawnienia do nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego. Jednocześnie, zgodnie z art. 8 ust. 2 ustawy, uprawnienie to ulega zawieszeniu z mocy prawa od dnia, w którym liczba pracowników zatrudnionych w jednostce organizacyjnej zmniejszyła się poniżej minimum określonego w art. 6 ww. ustawy. W takim przypadku Centralna Komisja wyznacza termin, nie dłuższy niż dwa lata, w którym jednostka jest obowiązana spełnić warunki do przywrócenia zawieszonych uprawnień. Jeżeli jednostka w określonym terminie nie spełni powyższych warunków Centralna Komisja cofa uprawnienie (art. 8 ust. 3 ww. ustawy).

²⁶ M.in. informacja o osobach zatrudnionych w jednostce organizacyjnej, tzn. imienny wykaz osób posiadających tytuł profesora lub stopień doktora habilitowanego, osób, które uzyskały kwalifikacje II stopnia w zakresie sztuki i dyscyplin artystycznych, oraz osób, które nabyły uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, zatrudnionych w tej jednostce w pełnym wymiarze czasu pracy, korespondencja pomiędzy Centralną Komisją a jednostką organizacyjną, decyzje Centralnej Komisji o cofnięciu uprawnień, przywróceniu uprawnień; pisma od Centralnej Komisji w sprawie wyznaczenia terminu, w którym jednostka jest obowiązana spełnić warunki do przywrócenia zawieszonych uprawnień. Badaniem kontrolnym objęto dokumentację przesłaną do Centralnej Komisji przez dziewięć jednostek, z tego siedem jednostek, którym w badanym okresie przywrócono z mocy prawa uprawnienie do nadawania stopni naukowych oraz dwie jednostki, którym Centralna Komisja cofnęła uprawnienie do nadawania stopni naukowych.

²⁷ <http://www.ck.gov.pl/articles/id/23.html>; stan na 21 marca 2017 r.

przyznania takich uprawnień. Centralna Komisja, weryfikując spełnianie wymogów przez jednostki ubiegające się o przyznanie uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego, poza wymaganiami proceduralnymi wynikającymi bezpośrednio z przepisów prawa, oceniała również wykonywanie uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora (24 spośród 101 jednostek, tj. 24%, poddanych takiemu badaniu nie uzyskało uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego). W kontrolowanym okresie 10 jednostek organizacyjnych złożyło odwołanie od decyzji Centralnej Komisji o odmowie przyznania uprawnień do nadawania stopni naukowych, przy czym wszystkie odwołania zostały rozpatrzone negatywnie. Przyczyny odmownych decyzji Centralnej Komisji, wynikały z niespełniania przez jednostkę wymogów formalnych określonych w przepisach prawa (niewystarczająco liczna kadra z zakresu dziedziny czy dyscypliny wskazanej we wniosku) oraz niewykazaniem się istotnymi, co do skali i poziomu, osiągnięciami naukowymi czy artystycznymi, a także nieprawidłowościami w prowadzeniu przewodów doktorskich.

Informacje na temat dokonywanej oceny przedstawiane były na posiedzeniach Prezydium Centralnej Komisji (w protokołach odnotowywano, że „przeprowadzono kontrolę w zakresie prawidłowości przeprowadzania przewodów doktorskich oraz poziomu rozpraw doktorskich”).

Centralna Komisja nie monitorowała jednak zmian w stanie zatrudnienia (minimum kadrowego) jednostek posiadających uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora i doktora habilitowanego.

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że Centralna Komisja w latach 2014–2016 nie prowadziła wewnętrznych analiz i ewaluacji, w tym dotyczących postępowań habilitacyjnych. Wprowadzenie nowelizacją ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dniem 1 października 2011 r., nowych zasad prowadzenia postępowań habilitacyjnych, w pełni uprawniały do sprawdzenia funkcjonowania tego procesu w szczególności poprzez ewaluację, której wyniki (m.in. wykazanie nieprecyzyjności przepisów, ich nierealności, ryzyka braku obiektywizmu, potrzeba dookreślenia praw i obowiązków uczestników procesu – Centralnej Komisji, rad wydziałów i rad naukowych), służyłyby wartościowaniu i doskonaleniu działań Centralnej Komisji w powyższym zakresie.

Nieprawidłowe
wewnętrznych ewaluacji

5.3. Przeprowadzanie czynności w przewodach doktorskich i postępowaniach habilitacyjnych przez jednostki naukowe

Kontrolowane uczelnie i instytuty nie w pełni prawidłowo przeprowadzały postępowania o nadanie stopni naukowych. Stwierdzono przypadki nieprawidłowych składów komisji egzaminujących kandydatów do stopnia doktora. Ponadto umowy na sporządzenie recenzji prac doktorskich oraz osiągnięć habilitantów nie zawsze zawierały wszystkie wskazane przepisami elementy, co mogło wpływać na opóźnienia w procedurach uzyskiwania stopni naukowych. Stwierdzone nieprawidłowości nie miały jednak istotnego wpływu na prawidłowość procesów nadania stopni.

Niektóre czynności
w procedurach
nadawania stopni
naukowych
przeprowadzono
niestarannie

Prawo do nadawania stopni naukowych jest przyznawane przez Centralną Komisję jednostkom organizacyjnym uczelni albo instytutom naukowym, które spełniły wymagania wymienione w art. 6 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. Rady jednostek organizacyjnych uczelni i instytutów podejmują określone w przepisach tej ustawy uchwały w przedmiocie określonych czynności przewodu doktorskiego i postępowania habilitacyjnego w tym w szczególności uchwały o nadaniu stopnia doktora i doktora habilitowanego.

W ramach kontroli wybranych czynności podejmowanych w toku przeprowadzania przewodów doktorskich zbadano składy komisji przeprowadzających egzaminy doktorskie z dyscyplin: podstawowej, dodatkowej oraz z języka obcego nowożytnego. Zgodnie z art. 12 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym do warunków nadania stopnia doktora należy zdanie egzaminów doktorskich w zakresie określonym przez radę jednostki organizacyjnej (przeprowadzającej przewód) oraz zdanie egzaminu z języka obcego nowożytnego, chyba że osoba ubiegająca się o uzyskanie stopnia doktora posiada certyfikat potwierdzający jego znajomość.

Nieprawidłowości w składach komisji egzaminacyjnych

Skład komisji egzaminacyjnych powołanych do przeprowadzenia egzaminów doktorskich w zakresie dyscypliny podstawowej, dodatkowej oraz z języka obcego nowożytnego jest uregulowany w § 3 rozporządzenia Ministra z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadaniu tytułu profesora²⁸. W trzech jednostkach kontrolowanych stwierdzono przypadki powołania nieprawidłowych składów komisji do przeprowadzenia egzaminów doktorskich w zakresie dyscyplin podstawowej, dodatkowej oraz języka obcego nowożytnego. W jednej jednostce stwierdzono nieprawidłowość polegającą na tym, że dyscyplina dodatkowa będąca przedmiotem egzaminu doktorskiego mieściła się w ramach dyscypliny podstawowej.

Przykłady

W Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym stwierdzono dwa przypadki składu komisji przeprowadzającej egzaminy z dyscypliny podstawowej nie spełniającego wymogów § 3 ust. 1 pkt 1 lit a przedmiotowego rozporządzenia Ministra z 2011 r. oraz z 2014 r. (dwie osoby w jednej komisji oraz jedna osoba w drugiej badanej komisji posiadały stopień doktora habilitowanego z innej dyscypliny naukowej niż ta, odpowiadająca tematowi rozprawy doktorskiej) oraz trzy przypadki składu komisji przeprowadzającej egzaminy z dyscypliny dodatkowej nie spełniającego wymogów § 3 ust. 1 pkt 1 lit b rozporządzenia z 2011 r. oraz z 2014 r. (w jednym przypadku trzy osoby posiadały stopień tytułu profesora z innej dziedziny nauk niż te, w skład których wchodziła zdawana dyscyplina a w dwóch przypadkach komisji powołano po jednej osobie, które miały stopień doktora habilitowanego w innej dyscyplinie naukowej niż ta, z której zdawany był egzamin).

²⁸ W okresie objętym kontrolą obowiązywały rozporządzenia o tej samej nazwie kolejno z 22 września 2011 r. (Dz. U. Nr 204, poz. 1200) – uchylone 29 października 2014 r., z 3 października 2014 r. (Dz. U. poz. 1383) – uchylone 25 listopada 2015 r. oraz z 30 października 2015 r. (Dz. U. poz. 1842) – uchylone 1 października 2016 r.

W Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu w skład trzech badanych komisji przeprowadzających egzamin z dyscypliny podstawowej weszło po jednej osobie posiadającej stopień doktora habilitowanego z innej dyscypliny niż ta, w której zdawany był egzamin, czyli niespełniających wymagań § 3 ust. 1 pkt 1 lit a przedmiotowego rozporządzenia Ministra z 2014 r. Ponadto w jednym przypadku badania komisji egzaminującej również w zakresie dyscypliny podstawowej stwierdzono, że trzy osoby spośród pięciu wchodzących w skład nie spełniały wymogów określonych w przedmiotowym rozporządzeniu Ministra z 2015 r., gdyż posiadały stopnie naukowe z innych dyscyplin naukowych niż zdawana dyscyplina. Ustalono także, że na jednym z wydziałów, w skład komisji egzaminującej w zakresie dyscypliny dodatkowej oraz języka obcego nowożytnego nie powołano konkretnych, wymienionych z imienia i nazwiska oraz posiadanych kwalifikacji, osób natomiast napisano „egzaminator z filozofii”, „egzaminator z języka rosyjskiego”.

W Instytucie Psychiatrii i Neurologii w składzie komisji przeprowadzającej egzamin z dyscypliny dodatkowej w pięciu na sześć badanych przypadków weszła jedna osoba zamiast trzech a w składzie trzech na sześć badanych komisji była osoba posiadająca stopień doktora zamiast, co najmniej stopnia doktora habilitowanego w zakresie tej dyscypliny naukowej albo tytułu profesora dziedziny nauk w skład, której wchodziła ta dyscyplina.

W Głównym Instytucie Górnicztwa stwierdzono w przypadku jednego z badanych egzaminów że dyscyplina dodatkowa będąca jego przedmiotem mieściła się w ramach dyscypliny podstawowej.

Pełnienie określonych funkcji w przewodach doktorskich, komisjach habilitacyjnych (np. promotora, recenzenta, członka komisji egzaminacyjnej w przypadku egzaminów doktorskich) jest obowiązkiem nauczyciela akademickiego lub pracownika naukowego zgodnie z art. 30 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. Ten sam przepis w ust. 2 statuuje, że jednostka przeprowadzająca przewód doktorski albo postępowanie habilitacyjne lub o nadanie tytułu profesora zawiera z recenzentem umowę, w której określa w szczególności termin sporządzenia recenzji²⁹, wysokość wynagrodzenia oraz kary umownej za niedotrzymanie jej warunków. Badaniu kontrolnemu poddano próbę umów zawieranych przez jednostki naukowe z osobami pełniącymi funkcje recenzentów w przewodach doktorskich i postępowaniach habilitacyjnych.

W sześciu kontrolowanych jednostkach stwierdzono nieprawidłowości w zakresie postanowień zawartych w umowach na sporządzanie recenzji albo w ich egzekwowaniu.

**Nieprawidłowości
w zakresie
egzekwowania zapisów
umów z recenzentami**

Przykłady

W Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym w przypadku jednej z badanych umów stwierdzono, że została ona zawarta dopiero po opracowaniu recenzji.

W Akademii Górniczo-Hutniczej w trzech spośród 12 badanych umów, nie określono kar umownych za niedotrzymanie warunków wykonania dzieła.

²⁹ Zgodnie z art. 30 ust. 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym termin ten nie może być krótszy niż wskazany w art. 18a ust. 7 niniejszej ustawy.

W Instytucie Podstawowych Problemów Techniki PAN umowy na opracowanie recenzji i opinii w przewodach doktorskich i postępowaniach habilitacyjnych nie zawierały postanowień dotyczących kar umownych. Ustalono również, że 22 spośród 88 wszystkich recenzji i opinii w przewodach doktorskich i postępowaniach habilitacyjnych opracowano po terminie wskazanym w umowie sięgającym od 10 do 144 dni.

W Instytucie Psychiatrii i Neurologii stwierdzono, że 48 umów na wykonanie recenzji w przewodach doktorskich i postępowaniach habilitacyjnych zostało opracowanych po terminie, a Instytut nie naliczył i nie wyegzekwował kar umownych.

W Instytucie Studiów Politycznych PAN w umowach na sporządzenie recenzji nie zamieszczano postanowień o karach umownych.

Badaniem objęto także przypadki uchwał rad jednostek organizacyjnych o odmowie nadania stopni naukowych. Dotyczyły one stopni doktora, w sytuacji gdy rada jednostki organizacyjnej uprzednio podjęła uchwałę o przyjęciu obrony pracy doktorskiej oraz stopni doktora habilitowanego, gdy wcześniej komisja habilitacyjna podjęła uchwałę zawierającą opinię o nadaniu stopnia doktora habilitowanego. Zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora lub doktora habilitowanego może wnieść od uchwał (o odmowie nadania stopnia doktora³⁰ oraz o odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego³¹), odwołanie do Centralnej Komisji za pośrednictwem właściwej rady w terminie miesiąca od dnia doręczenia uchwały wraz z uzasadnieniem. Rada przekazuje odwołanie Centralnej Komisji wraz ze swoją opinią i aktami sprawy w terminie trzech miesięcy od dnia złożenia odwołania. Zgodnie z art. 21 ust. 2 po rozpatrzeniu odwołania, w terminie nie dłuższym niż sześć miesięcy, Centralna Komisja albo utrzymuje w mocy zaskarżoną uchwałę, albo uchylając ją, przekazuje sprawę do ponownego rozpatrzenia radzie tej samej lub innej jednostki organizacyjnej. Utrzymanie przez Centralną Komisję w mocy uchwały odmownej nie blokuje drogi rozwoju naukowego ponieważ stosownie do art. 21 ust. 3 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym habilitant może wystąpić z ponownym wnioskiem o wszczęcie postępowania habilitacyjnego po upływie co najmniej trzech lat. Okres ten może zostać skrócony do 12 miesięcy w przypadku znacznego zwiększenia dorobku naukowego lub artystycznego.

Przypadki uchwał o odmowie nadania stopnia naukowego

W czterech jednostkach kontrolowanych wystąpiły sytuacje podjęcia uchwał o odmowie nadania stopni naukowych, w sytuacji pozytywnych rozstrzygnięć na wcześniejszych etapach ich procedowania. Wszystkie dotyczyły stopni doktora habilitowanego.

³⁰ Taka uchwała może zostać podjęta na podstawie art. 14 ust. 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym.

³¹ Taka uchwała może zostać podjęta na podstawie art. 18a ust. 11 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym.

Przykłady

W Akademii Górniczo-Hutniczej wystąpiły trzy przypadki uchwał rad wydziałów o odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego. Dotyczyło to dwóch wydziałów uczelni, na jednym z nich odnotowano dwa przypadki a na drugim jeden. W dwóch przypadkach osoba ubiegająca się o nadanie stopnia wniosła na podstawie art. 21 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, odwołania do Centralnej Komisji. W jednym przypadku Centralna Komisja uchyliła uchwałę rady wydziału i przekazała sprawę do ponownego rozpatrzenia, rada wydziału ponownie odmówiła nadania stopnia doktora habilitowanego, co spowodowało kolejne odwołanie, którego nie rozstrzygnięto do dnia zakończenia kontroli.

W Instytucie Studiów Politycznych PAN podjęto trzy uchwały o odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego, mimo uchwał komisji habilitacyjnych zawierających opinię o nadaniu stopnia doktora habilitowanego. W jednym przypadku złożono odwołanie do Centralnej Komisji, która utrzymała w mocy uchwałę rady Instytutu.

W Instytucie Podstawowych Problemów Techniki PAN w kontrolowanym okresie miała miejsce jedna uchwała o odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego, mimo wcześniejszej uchwały komisji habilitacyjnych zawierających opinię o nadaniu stopnia doktora habilitowanego.

W Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej podjęto jedną uchwałę o odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego mimo wcześniejszej uchwały o przyjęciu kolokwium habilitacyjnego. Dotyczyło to przewodu habilitacyjnego wszczętego i prowadzonego według przepisów obowiązujących do 30 września 2011 r.³².

Przypadki odmowy nadania stopnia doktora, gdy rada jednostki organizacyjnej podjęła wcześniej uchwałę o przyjęciu obrony rozprawy doktorskiej oraz odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego, gdy wcześniej komisja habilitacyjna podjęła uchwałę zawierającą opinię o nadaniu stopnia doktora habilitowanego należą do szczególnych sytuacji. Mogą one wskazywać na rozbieżności w ocenach odpowiednio pracy doktorskiej oraz osiągnięć habilitanta, dokonanych na etapie ich przyjęcia przez właściwe gremia (radę jednostki organizacyjnej albo komisję habilitacyjną) oraz na etapie samej decyzji o nadaniu stopnia naukowego. W sprawie uchwał rad jednostek organizacyjnych o odmowie nadania stopnia naukowego wypowiadały się Trybunał Konstytucyjny i Naczelny Sąd Administracyjny. Obie sprawy dotyczyły uchwał odmownych, w sytuacji gdy rady jednostek organizacyjnych podjęły wcześniej uchwały o przyjęciu publicznych obron rozpraw doktorskich. W wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 2 grudnia 2010 r.³³. skarga kasacyjna na decyzję Centralnej Komisji została oddalona. Stwierdzono, że uchwała o nadaniu stopnia doktora ma charakter aktu samodzielnego właściwej rady, i nie ma ona charakteru deklaratoryjnego nie musi więc stanowić powtórzenia wyników głosowania z etapów poprzednich. Podobnie rozstrzygnął Trybunał Konstytucyjny w wyroku

Uchwały o odmowie nadania stopnia naukowego w orzecznictwie NSA i TK

³² W postępowaniach habilitacyjnych wszczętych według przepisów obowiązujących od 1 października 2011 r. nie ma już kolokwium habilitacyjnych.

³³ Sygn. akt I OSK 1614/10 (LEX 745104).

z 12 kwietnia 2012 r.³⁴. Uznał wówczas, że art. 12 ust. 1 w związku z art. 14 ust. 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym nie są niezgodne z Konstytucją w zakresie w jakim nie obligują rady jednostki organizacyjnej do nadania stopnia doktora osobie, względem której podjęto uchwałę o przyjęciu publicznej rozprawy obrony doktorskiej. Powyższe wyroki wskazały na autonomiczny i samodzielny charakter prawny uchwał rad jednostek organizacyjnych dotyczących nadania stopnia naukowego bądź odmowy nadania stopnia naukowego.

5.4. Finansowanie przewodów doktorskich i postępowań habilitacyjnych

Prawidłowe
wykorzystywanie
środków publicznych

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykorzystanie środków przez jednostki naukowe na przeprowadzanie procedur uzyskiwania stopni naukowych. NIK zauważa jednak, że w stosunku do osób niebędących własnymi pracownikami ani doktorantami, które występowały o uzyskanie stopni naukowych, powszechną praktyką było pobieranie przez uczelnie i instytuty dodatkowych opłat, których zakres i wysokość były zróżnicowane, co zdaniem NIK może powodować sytuacje, w których o wyborze jednostki do przeprowadzenia procedury nadania stopnia będzie decydować wysokość opłat a nie względy merytoryczne, takie jak poziom naukowy, czy specjalizacja w określonych zagadnieniach.

Kształcenie kadr naukowych, którego zasadniczym elementem jest uzyskiwanie stopni naukowych przez pracowników i doktorantów jednostek naukowych, w uczelniach publicznych jest finansowane w głównej mierze ze środków dotacji podmiotowej pochodzącej z cz. 38 budżetu państwa – Szkolnictwo wyższe, której dysponentem jest Minister. Dotacja ta, zwana dotacją na działalności dydaktyczną, jest przeznaczona m.in. na zadania określone w art. 94 ust. 1 pkt 1 lit. a–c PSW, czyli związane: kształceniem studentów stacjonarnych, kształceniem uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich, kształceniem kadr naukowych. Zatem zakres zadań finansowanych z tej dotacji jest większy niż samo kształcenie kadr. Dla przykładu kwota niniejszej dotacji wypłacanej przez Ministra w 2015 r. wyniosła: 10.161.505,4 tys. zł, a w 2016 r.: 10.189.955,1 tys. zł³⁵.

Instytuty naukowe PAN oraz instytuty badawcze otrzymują od Ministra dotację z cz. 28 budżetu państwa, z przeznaczeniem m.in. na utrzymanie potencjału badawczego oraz na działalność polegającą na prowadzeniu badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich, finansowanych w wewnętrznym trybie konkursowym³⁶. Na drugie z wymienionych zadań czyli rozwój młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich dotację otrzymują także podstawowe jednostki uczelni publicznych (najczęściej wydziały). Wysokość dotacji podmiotowej

³⁴ Sygn. akt SK 30/10 (Dz. U. poz. 431).

³⁵ Dane o kwotach dotacji pochodzą z kontroli Wykonania budżetu państwa za lata 2015–2016 przeprowadzonej przez NIK.

³⁶ Niniejsze przeznaczenie dotacji wynika z art. 18 ust. 1 pkt 1 oraz pkt 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. z 2016 r. poz. 2045, ze zm.).

z cz. 28 budżetu państwa – Nauka, na utrzymanie potencjału badawczego oraz na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich³⁷ wyniosła w 2015 r.: 1.857.986,4 tys. zł, a w 2016 r.: 2.038.367,7 tys. zł³⁸.

Procedury nadania stopni naukowych wiążą się z ponoszeniem kosztów, które zostały określone w rozporządzeniu Ministra z dnia 14 września 2011 r. w sprawie wysokości i warunków wypłacania wynagrodzenia promotorowi oraz za recenzje i opinie w przewodzie doktorskim, postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora³⁹. Są to wynagrodzenia osób zaangażowanych w przeprowadzanie przewodu doktorskiego i postępowania habilitacyjnego, których wysokość zależy do funkcji pełnionej w przewodzie albo postępowaniu. Podstawą obliczenia niniejszego wynagrodzenia jest minimalna stawka wynagrodzenia profesora zwyczajnego określona w przepisach o wynagradzaniu nauczycieli akademickich. Promotorowi w przewodzie doktorskim na podstawie §1 ust. 1 ww. rozporządzenia przysługuje 100% minimalnego wynagrodzenia profesora zwyczajnego. Zgodnie z §2 ust. 1 ww. rozporządzenia osobom opracowującym recenzje przysługuje: w przewodzie doktorskim wynagrodzenie w wysokości 34% tej podstawy a w postępowaniu habilitacyjnym 40%. Natomiast członkom komisji habilitacyjnej wypłaca się: 40% minimalnego wynagrodzenia profesora dla przewodniczącego, 35% dla sekretarza, 20% dla członka oraz 10% dla recenzenta. Poza kosztami składającymi się na wynagrodzenia osób pełniących określone przepisami funkcje w przewodach doktorskich oraz postępowaniach habilitacyjnych, jednostki przeprowadzające procedury nadania stopni naukowych ponoszą także inne koszty wynikające z czynności faktycznych i administracyjnych, np. obsługi biurowej, korespondencji, zużycia mediów.

Wynagrodzenia osób pełniących określone funkcje w procedurach awansowych

Kalkulacja* wysokości wynagrodzeń wynikających z ww. rozporządzenia Ministra wypłacanych osobom uczestniczącym w czynnościach przewodu doktorskiego przy uwzględnieniu minimalnej stawki wynagrodzenia profesora zwyczajnego⁴⁰ obowiązującej od 2015 r. stanowiącej podstawę obliczenia niniejszych wynagrodzeń.

Wynagrodzenie promotora	5.390 zł
Wynagrodzenie recenzenta (1)	1.832,6 zł
Wynagrodzenie recenzenta (2)	1.832,6 zł
Łącznie:	9.055,2 zł

³⁷ Podana kwota niniejszej dotacji z cz. 28 budżetu państwa – Nauka, to łączna kwota wypłacana na wymienione zadania zarówno instytutom PAN, instytutom badawczym jako i podstawowym jednostkom uczelni (np. wydziałom), które również mają prawo ją pobierać.

³⁸ Dane o kwotach dotacji pochodzą z kontroli Wykonania budżetu państwa za lata 2015–2016 przeprowadzanej przez NIK.

³⁹ Dz. U. z 2014 r. poz. 48.

⁴⁰ Minimalna stawka wynagrodzenia zasadniczego profesora zwyczajnego od 2015 r. wynosi 5.390 zł zgodnie z załącznikiem nr 1 do rozporządzenia Ministra z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej (Dz. U. poz. 1571, ze zm., rozporządzenie uchylono z dniem 31 grudnia 2016 r.) oraz załącznikiem nr 1 do rozporządzenia Ministra o tym samym tytule z dnia 2 grudnia 2016 r. (Dz. U. poz. 2063, rozporządzenie obowiązuje od 1 stycznia 2017 r.).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Kalkulacja* wysokości wynagrodzeń wynikających z ww. rozporządzenia Ministra wypłacanych osobom uczestniczącym w czynnościach postępowania habilitacyjnego przy uwzględnieniu minimalnej stawki wynagrodzenia profesora zwyczajnego obowiązującej od 2015 r. stanowiącej podstawę obliczenia niniejszych wynagrodzeń.

Wynagrodzenie przewodniczącego komisji habilitacyjnej	2.156 zł
Wynagrodzenie recenzenta (1)	2.695 zł
Wynagrodzenie recenzenta (2)	2.695 zł
Wynagrodzenie recenzenta (3)	2.695 zł
Wynagrodzenie sekretarza komisji habilitacyjnej	1.886,5 zł
Wynagrodzenie członka komisji habilitacyjnej (1)	1.078 zł
Wynagrodzenie członka komisji habilitacyjnej (2)	1.078 zł
Łącznie:	14.283,5 zł

*Powyższe kalkulacje nie zawierają kosztów składek na ubezpieczenie społeczne oraz na Fundusz Pracy, których uiszczenie jest obowiązkiem podmiotu wypłacającego wynagrodzenie osobie pełniącej określoną funkcję w przewodzie doktorskim albo w postępowaniu habilitacyjnym.

Zgodnie z §5 ust. 1 wynagrodzenia osób, którym one przysługują na podstawie przepisów ww. rozporządzenia wypłaca jednostka przeprowadzająca przewód doktorski albo postępowanie habilitacyjne. Przy czym ust. 2 tego rozporządzenia stanowi, że obowiązek wypłaty wynagrodzenia, o którym mowa w ust. 1 może przejąć jednostka zatrudniająca osobę ubiegającą się o nadanie stopnia doktora lub doktora habilitowanego albo tytułu profesora lub bezpośrednio ta osoba, na zasadach określonych w umowie zawartej z jednostką przeprowadzającą przewód doktorski, postępowanie habilitacyjne lub postępowanie o nadanie tytułu profesora.

W przypadku pracowników uczelni, instytutów naukowych PAN oraz instytutów badawczych, którzy ubiegają się o uzyskanie stopni naukowych w swoich miejscach pracy, jednostka przeprowadzająca procedury nadania stopnia jest tożsama z jednostką zatrudniającą i to na niej ciąży obowiązek poniesienia kosztów wynagrodzeń osób wskazanych w przepisach rozporządzenia, a także innych kosztów nadawania stopnia naukowych np. administracyjnych, biurowych.

Finansowanie kosztów uzyskiwania stopni naukowych swoich pracowników

Wszystkie kontrolowane jednostki ponosiły koszty związane z uzyskiwaniem stopni naukowych przez swoich pracowników w ich miejscu pracy. Badania kontrolne wykazały, że wysokość ponoszonych kosztów była zgodna z przepisami rozporządzenia w sprawie wysokości i warunków wypłacania wynagrodzenia promotorowi oraz za recenzje i opinie w przewodzie doktorskim, postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora. Promotorom i recenzentom w przewodach doktorskich oraz członkom komisji habilitacyjnych wypłacano wynagrodzenia w wysokościach zgodnych z przepisami §1–3 ww. rozporządzenia.

Przykłady

W Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu wypłacono wynagrodzenie promotorowi w przewodzie doktorskim mimo podjęcia przez Radę Wydziału uchwały o odmowie nadania stopnia doktora. Natomiast zgodnie z §1 ust. 1 rozporządzenia Ministra w sprawie wysokości i warunków wypłacania wynagrodzenia promotorowi oraz za recenzje i opinie w przewodzie doktorskim, postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora, promotorowi w przewodzie doktorskim przysługuje wynagrodzenie po podjęciu przez radę jednostki organizacyjnej uchwały o nadaniu stopnia doktora.

W ośmiu spośród dziewięciu kontrolowanych jednostek naukowych przeprowadzano procedury nadania stopni naukowych swoim pracownikom w innych jednostkach naukowych. Odbywało się to poprzez zawieranie umów z jednostkami naukowymi, w których pracownicy kontrolowanych jednostek mieli otrzymać stopnie naukowe.

Przykłady

W Instytucie Psychiatrii i Neurologii w latach 2014–2016 nie wystąpił przypadek uzyskania stopnia naukowego przez pracownika tej jednostki w innym miejscu.

Najwięcej stopni naukowych (38) nadanych poza miejscem zatrudnienia w kontrolowanym okresie odnotowano w przypadku pracowników Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN w dwóch na pięć przypadków uzyskiwania przez pracowników stopni naukowych w innych jednostkach naukowych nie zawarł umowy na pokrycie kosztów postępowań habilitacyjnych, z których jedno przeprowadzono w Politechnice Warszawskiej a drugie w Politechnice Poznańskiej. Sytuacja ta dotyczyła pracownika Instytutu oraz osoby, którą Instytut zatrudnił po nadaniu jej stopnia doktora habilitowanego.

We wszystkich kontrolowanych jednostkach wystąpiły przypadki nadania stopni naukowych osobom niezatrudnionym w tych jednostkach oraz niebędącym doktorantami tych jednostek.

Wszystkie kontrolowane jednostki pobierały dodatkowe⁴¹ opłaty od podmiotów, z którymi zawarto umowy na przeprowadzenie procedur nadania stopni.

Pobieranie dodatkowych opłat

Przykłady

W Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie zgodnie z komunikatem kwestora⁴² nie pobierano dodatkowych opłat za przeprowadzenie procedur uzyskiwania stopni naukowych od osób fizycznych, które chciały otrzymać stopnie naukowe. Natomiast dodatkowymi kosztami obciążano jednostki zatrudnia-

⁴¹ Dodatkowe opłaty, czyli nie wymienione w rozporządzeniu w sprawie wysokości i warunków wypłacania wynagrodzenia promotorowi oraz za recenzje i opinie w przewodzie doktorskim, postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora.

⁴² Komunikat Kwestora Akademii Górniczo-Hutniczej (13/2013) został wydany w 2013 r. wskutek opublikowania przez Ministra na stronie internetowej komunikatu w sprawie możliwości pobierania opłat od osób ubiegających się o uzyskanie stopnia doktora i doktora habilitowanego oraz tytułu profesora.

jące osoby, które uzyskiwały stopnie naukowe w Akademii Górniczo-Hutniczej, w sytuacji gdy zawierano umowy na przeprowadzenie procedur uzyskania stopni naukowych z tymi jednostkami.

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w dwóch przypadkach badanych umów nie naliczył kary umownej za nieterminową wpłatę należności za przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego osób niezatrudnionych w tej uczelni.

Zakres i wysokość dodatkowych opłat za przeprowadzenie procedur uzyskania stopni naukowych, jakie kontrolowane jednostki zastrzegały w umowach zawieranych z innymi jednostkami naukowymi w przypadku wszystkich kontrolowanych podmiotów oraz także z osobami fizycznymi w przypadku ośmiu z dziewięciu kontrolowanych jednostek były zróżnicowane. Regulowały je wewnętrzne dokumenty przyjęte przez organy poszczególnych jednostek (uczelni albo instytutów) albo władze jednostek organizacyjnych posiadających uprawnienia do nadawania stopni naukowych (dziekani wydziałów w uczelniach).

Przykłady

W Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu, wysokość dodatkowych kosztów za przeprowadzenie procedur nadania stopni naukowych osobom niebędącym pracownikami ani doktorantami tej jednostki, wynosiła 40% kosztów bezpośrednich, czyli określonych przepisami rozporządzenia Ministra w sprawie wysokości i warunków wypłacania wynagrodzenia promotorowi oraz za recenzje i opinie w przewodzie doktorskim, postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora.

W Akademii Górniczo-Hutniczej dodatkowe koszty określano indywidualnie w umowach zawieranych przez jednostki zatrudniające kandydatów do stopnia naukowego z poszczególnymi jednostkami uczelni, które nadawały stopnie. Jednolite regulacje w tej kwestii przyjęło cztery spośród 16 wydziałów.

W Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim wysokość kosztów dodatkowych określono na poziomie 15% sumy wynagrodzeń, o których mowa w przedmiotowym rozporządzeniu Ministra. Dodatkowo uczelnia pobierała opłaty za przeprowadzenie egzaminów doktorskich (ok. 0,5 tys. zł każdy) i ewentualne koszty zakwaterowania i dojazdów recenzentów.

W Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym wysokość dodatkowych kosztów za przeprowadzenie procedur nadania stopni naukowych osobom spoza uczelni była określana indywidualnie w umowach zawieranych przez dziekanów poszczególnych wydziałów z podmiotami postępowań habilitacyjnych i przewodów doktorskich bądź jednostkami zatrudniającymi te osoby.

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej pobierał dodatkowe opłaty za procedury nadania stopni naukowych osób spoza uczelni. Wynosiły one 30% kosztów wynagrodzeń wynikających z przepisów przedmiotowego rozporządzenia Ministra oraz ewentualne udokumentowane koszty delegacji osób pełniących funkcje recenzentów.

W Głównym Instytucie Górnictwa dodatkowe opłaty obejmowały: w postępowaniach habilitacyjnych – koszty w wysokości 15% sumy wynagrodzeń, o których mowa w przepisach ww. rozporządzenia Ministra, a także ewentualne udokumentowane koszty związanych z postępowaniem podróży zamiejscowych (delegacji) członków komisji habilitacyjnej, w tym recenzentów; w prze-

wodach doktorskich, oprócz kosztów w wysokości 15% sumy wynagrodzeń w przewodzie, także opłaty za przeprowadzenie egzaminów doktorskich (według umów wraz z załącznikami do nich, obejmujące koszt w wysokości odpowiadającej 5% minimalnego zasadniczego wynagrodzenia profesora zwyczajnego na jednego członka komisji egzaminacyjnych) i ewentualne udokumentowane koszty związanych z przewodem podróży zamiejscowych recenzentów lub promotora.

W Instytucie Podstawowych Problemów Techniki PAN dodatkowe koszty procedur nadania stopni naukowych wynosiły 15% kosztów bezpośrednich, czyli wynikających z przepisów ww. rozporządzenia Ministra oraz obejmowały koszt egzaminu z języka nowożytnego według faktur wystawionej przez egzaminatora w przypadku przewodu doktorskiego.

Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie pobierał dodatkowe opłaty za przeprowadzanie procedur nadania stopni naukowych w postaci kosztów pośrednich, które wynosiły 20% kosztów bezpośrednich, na które składały się wynagrodzenia wynikające z przepisów ww. rozporządzenia Ministra oraz opłaty za dyplom i jego odpisy oraz ewentualne koszty dojazdu i zakwaterowania osób pełniących funkcje recenzentów.

Instytut Studiów Politycznych PAN pobierał dodatkowe opłaty za przeprowadzanie procedur nadania stopni naukowych w postaci kosztów administracyjnych, w wysokości 10% sumy wynagrodzeń wynikających z przepisów ww. rozporządzenia Ministra oraz opłaty za dyplom i jego odpisy a także ewentualnych kosztów dojazdu i zakwaterowania osób pełniących funkcje recenzentów w przewodzie doktorskim.

Minister wydał w dniu 28 czerwca 2013 r. komunikat w sprawie możliwości pobierania opłat od osób ubiegających się o uzyskanie stopnia doktora, doktora habilitowanego oraz tytułu profesora⁴³. Stwierdził w nim, że przepisy ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz rozporządzenia Ministra w sprawie wysokości i warunków wypłacania wynagrodzenia promotorowi oraz za recenzje i opinie w przewodzie doktorskim, postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora nie przewidują możliwości obciążania osób ubiegających się o uzyskanie stopni lub tytułu kosztami faktycznie poniesionymi przez jednostkę organizacyjną (np. kosztami delegacji recenzentów, kosztami za pomieszczenie czy media). Dodatkowo wskazał, że wynagrodzenie dla promotora oraz za recenzje i opinie wypłaca jednostka organizacyjna przeprowadzająca procedurę uzyskania stopnia doktora lub doktora habilitowanego, natomiast przepisy przywołanych aktów prawnych (ustawy i rozporządzenia) ustalają zarówno stawki wynagrodzeń jak i możliwość – na podstawie zawartej z jednostką umowy – przejęcia obowiązku wypłaty tych wynagrodzeń. Od października 2011 r. obowiązek wypłaty wynagrodzeń może przejść nie tylko pracodawca osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora lub doktora habilitowanego, ale również osoba będąca podmiotem postępowania.

**Stanowisko Ministra
w sprawie pobierania
dodatkowych opłat**

⁴³ Treść komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego znajduje się na stronie internetowej pod adresem: <http://www.nauka.gov.pl/komunikaty/komunikat-w-sprawie-mozliwosci-pobierania-oplat-od-osob-ubiegajacych-sie-o-uzyskanie-stopnia-doktora-i-doktora-habilitowanego-oraz-tytulu-profesora.html>.

Najwyższa Izba Kontroli zwróciła się do Ministra w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit f. ustawy o NIK z prośbą o informacje dotyczące pobierania przez jednostki naukowe dodatkowych opłat w przewodach doktorskich i postępowaniach habilitacyjnych.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego udzielił informacji, że co do zasady Ministerstwo podtrzymuje pogląd sformułowany w komunikacie z 28 czerwca 2013 r., zgodnie z którym brak jest uzasadnienia dla pobierania przez jednostki naukowe opłat, innych niż wymienione w rozporządzeniu w sprawie wysokości i warunków wypłacania wynagrodzenia promotorowi oraz za recenzje i opinie w przewodzie doktorskim, postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora, od osób nie będących pracownikami ani doktorantami tej jednostki. Dalej wskazała jednak, że w świetle aktualnego orzecznictwa sądów powszechnych ewentualność ponoszenia przez kandydata do stopnia naukowego kosztów innych niż wskazane w przepisach ww. rozporządzenia może wynikać z zasady swobody umów. Podsekretarz Stanu nadmieniła również, że w przypadku zawarcia umowy dotyczącej pokrywania przez dany podmiot⁴⁴ kosztów procedury nadania stopnia naukowego w zakresie określonym przepisami przywołanego rozporządzenia jak i w zakresie dodatkowych kosztów, konieczne jest wykazanie zasadności poniesionych przez uczelnię/institut kosztów. Dodała też, że egzekwowanie powyższych opłat może ewentualnie nastąpić wyłącznie w sytuacji, w której uczelnia albo instytut (naukowy PAN albo badawczy) nie przewidziały środków finansowych na realizację postępowań awansowych w powyższej formule w ramach dotacji z budżetu państwa.

5.5. Struktura kadr naukowych i dynamika rozwoju pracowników

Ryzyko niedoboru
młodych pracowników
naukowych

Kontrolowane jednostki prowadziły działania na rzecz rozwoju kadr naukowych. Jednak tendencje dotyczące nadanych stopni i struktury kadr naukowych wskazują na ryzyko zaistnienia niedoboru młodych pracowników naukowych. W szczególności zaobserwowano spadek udziału osób ze stopniem doktora w ogólnej liczbie pracowników jednostek naukowych. Również dane ogólnopolskie zebrane przez OPI obrazują spadek udziału pracowników ze stopniem doktora oraz pracowników bez stopnia doktora w ogólnej liczbie nauczycieli akademickich i pracowników naukowych.

Rozwój kadr naukowych w bardzo istotny sposób wiąże się z polityką zatrudnienia i kształcenia kadr naukowych. Wprawdzie nie musi się on odbywać tylko poprzez otrzymywanie przez pracowników kolejnych stopni naukowych, niemniej jednak samo ich uzyskiwanie jest obiektywnym i najbardziej widocznym przejawem rozwoju kadr. Posiadanie stopni naukowych jest czynnikiem warunkującym pełnienie określonych funkcji w strukturach uczelni (np. stanowisko rektora), w procedurach nadawa-

⁴⁴ W odpowiedzi udzielonej przez Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego w szczególności posługiwano się przykładem zawierania umów jednostki prowadzącej procedurę nadania stopnia z osobą fizyczną niezatrudnioną w tej jednostce i niebędącą doktorantem tej jednostki.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

nia stopni naukowych (np. funkcje promotora, recenzenta) albo zajmowania stanowisk, od których zależy wysokość otrzymywanego wynagrodzenia (np. adiunkt, profesor nadzwyczajny). Również fakt prowadzenia przez uczelnię studiów na określonym kierunku oraz uprawnienia danej jednostki do nadawania stopni naukowych mogą być realizowane po spełnieniu wyrażonych w przepisach ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym wymogów w zakresie zatrudniania określonej liczby osób posiadających stopnie naukowe. Warunki stwarzane przez jednostki naukowe oraz polityka zatrudnienia stanowią impulsy rozwojowe i dźwignie, które mogą te procesy usprawniać.

MOŻLIWOŚCI ZWIĄZANE Z POSIADANIEM STOPNI NAUKOWYCH I TYTUŁU

TYTUŁ PROFESORA

wymagany na stanowisku profesora zwyczajnego w uczelniach, instytutach naukowych PAN oraz instytutach badawczych uprawnia do bycia członkiem Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów

STOPIEŃ DOKTORA HABILITOWANEGO

wymagany do pracy na stanowisku profesora nadzwyczajnego w uczelniach, instytutach naukowych PAN oraz badawczych osoba, która posiada co najmniej stopień doktora habilitowanego może sprawować funkcję promotora w przewodach doktorskich, recenzenta w przewodach doktorskich i w postępowaniach habilitacyjnych oraz członka komisji habilitacyjnych, oceniającej osiągnięcia kandydata do stopnia doktora habilitowanego

STOPIEŃ DOKTORA

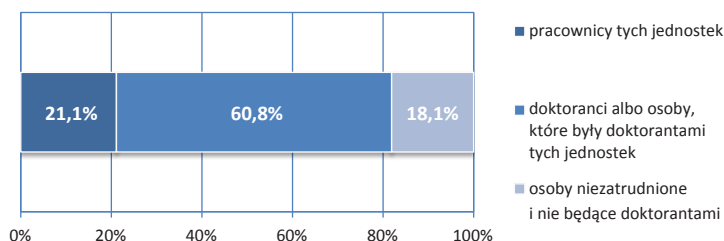
wymagany do pracy na stanowisku adiunkta w uczelniach, instytutach naukowych PAN oraz badawczych

W latach 2014–2016 (październik) kontrolowane jednostki łącznie nadały 1.325 stopni doktora, z czego 1.230 nadały kontrolowane uczelnie, a 95 kontrolowane instytuty (naukowe PAN oraz badawcze). Najwięcej stopni doktora nadano doktorantom albo byłym doktorantom tych jednostek (60,8%), nieco ponad jedna piąta nadanych stopni doktora dotyczyła pracowników tych jednostek (21,1%), a najmniejszą grupę stanowiły osoby niezatrudnione i niebędące doktorantami tych jednostek (18,1%).

Najwięcej stopni doktora nadano doktorantom

Wykres nr 3

Osoby, którym nadano stopnie doktora łącznie w latach 2014–2016 (październik) w kontrolowanych jednostkach

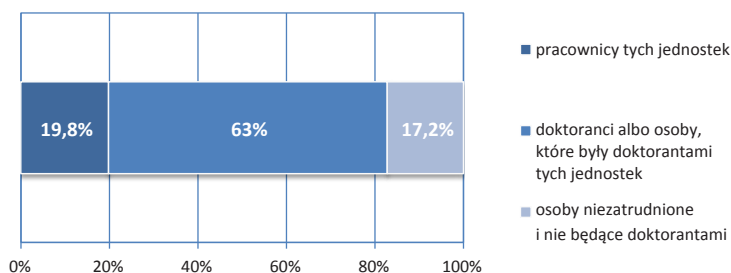
Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W grupie kontrolowanych uczelni najczęściej stopni doktora nadano doktorantom i absolwentom studiów doktoranckich w tych jednostkach (63%), w drugiej kolejności pracownikom tych uczelni (19,8%) a najmniejszą grupę osób, którym nadano stopnie naukowe stanowiły osobo niezatrudnione i nie będące doktorantami (17,2%).

Wykres nr 4

Osoby, którym nadano stopnie doktora łącznie w latach 2014–2016 (październik) w kontrolowanych uczelniach

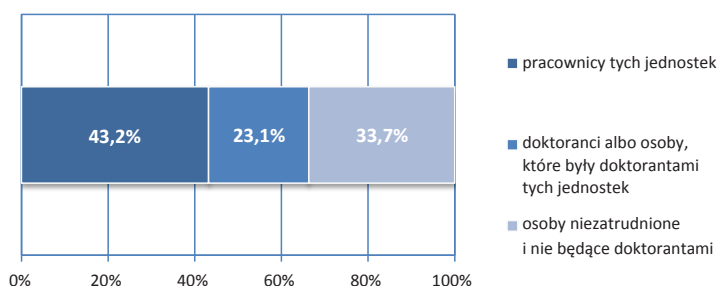

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Natomiast w kontrolowanych instytutach najczęściej stopni doktora nadano w grupie pracowników tych instytutów (43,2), nieco mniej osobom niezatrudnionym i niebędącym doktorantami (33,7%) a najmniejszą grupę stanowili doktoranci albo byli doktoranci tych instytutów (23,1%).

Wykres nr 5

Osoby, którym nadano stopnie doktora łącznie w latach 2014–2016 (październik) w kontrolowanych instytutach naukowych PAN oraz instytutach badawczych

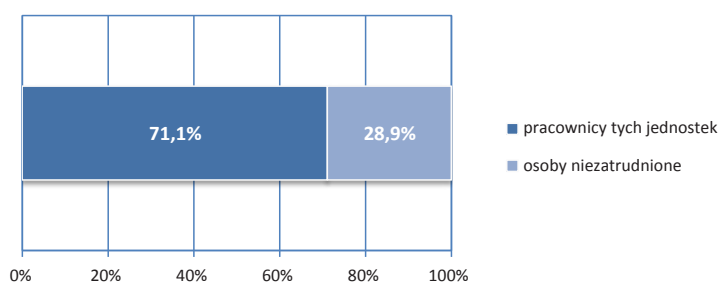
Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Ponad dwie trzecie stopni doktora habilitowanego nadano własnym pracownikom

Badanie kontrolne nadanych stopni doktora habilitowanego wskazało, że znacznie więcej stopni nadano pracownikom (71,1%) niż osobom spoza tych jednostek (28,9%).

Wykres nr 6

Osoby, którym nadano stopnie doktora habilitowanego łącznie w latach 2014–2016 (październik) w kontrolowanych jednostkach

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Wyniki badania liczby nadanych stopni doktora habilitowanego z kontrolowanych uczelni potwierdzają, że najczęściej stopni doktora habilitowanego nadano własnym pracownikom.

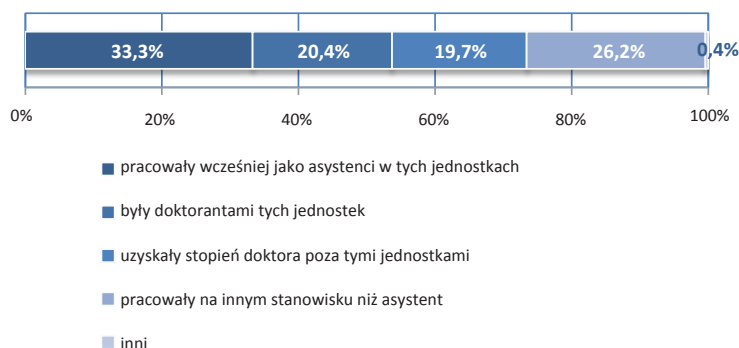
Natomiast w kontrolowanych instytutach okazały się odmienne. Nieco więcej stopni doktora habilitowanego nadano w nich osobom niezatrudnionym (52,8%) niż pracownikom tych jednostek (47,2%).

Kontrolą objęto również liczbę i strukturę osób zatrudnionych po raz pierwszy na stanowisku adiunkta⁴⁵, żeby dowiedzieć się skąd jednostki naukowe pozyskują pracowników zatrudnianych na tym stanowisku a przede wszystkim jakie są ich ścieżki uzyskania stopnia doktora. Wzięto pod uwagę trzy główne drogi uzyskania stopnia doktora: pracę na stanowisku asystenta w danej jednostce, studia doktoranckie w tej jednostce, albo uzyskanie stopnia doktora poza tą jednostką. Spośród 712 osób zatrudnionych w kontrolowanym okresie po raz pierwszy na stanowisku adiunkta największy udział miały osoby, które wcześniej pracowały jako asystenci w tych jednostkach (33,3%), osoby, które przed otrzymaniem stopnia doktora były doktorantami tych jednostek stanowiły jedną piątą (20,4%), najmniejsza grupa obejmowała osoby, które uzyskały stopień doktora poza tą jednostką (19,7%).

Nowo wypromowani doktorzy najczęściej pracowali uprzednio jako asystenci

Wykres nr 7

Osoby zatrudnione na stanowisku adiunkta po uzyskaniu stopnia doktora łącznie w latach 2014–2016 w kontrolowanych jednostkach

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Wśród samych uczelni niniejsze badanie kontrolne wykazało podobne wyniki największy odsetek zatrudnionych po raz pierwszy adiunktów stanowiły osoby, które pracowały wcześniej jako asystenci w tych uczelniach (33,6%), dużą grupę stanowiły osoby, które wcześniej były doktorantami tych uczelni (20,5%), blisko jedną piątą stanowiły osoby, które uzyskały stopień doktora w innych jednostkach naukowych (19%). Natomiast nieco ponad jedną czwartą zatrudnionych po uzyskaniu stopnia doktora stanowiły osoby nie należące do żadnej z powyższych grup (26,9%).

⁴⁵ Adiunkt jest najniższym stanowiskiem (naukowym w instytutach, natomiast w uczelniach naukowo-dydaktycznym) wymagającym posiadania stopnia doktora. Często bywa ono pierwszym stanowiskiem pracy dla osób, które ukończyły studia doktoranckie uzyskaniem stopnia doktora albo drugim dla osób, które pracowały wcześniej na stanowisku asystenta (nie wymagającym posiadania stopnia doktora) w uczelni, w instytucie naukowym PAN albo w instytucie badawczym.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

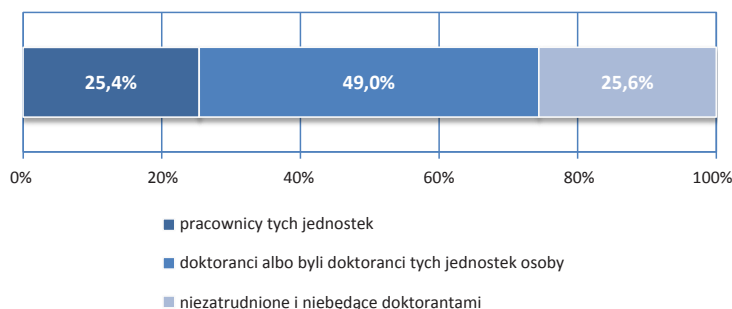
Natomiast w kontrolowanych instytutach największy odsetek zatrudnionych osób uzyskało stopień doktora w innych jednostkach naukowych (31,6%), w drugiej kolejności znalazły się osoby, które pracowały w tych instytutach na stanowiskach asystentów (28,9%), a nieco poniżej jednej piątej przyjętych na stanowisko adiunkta po raz pierwszy, stanowiły osoby, które wcześniej były doktorantami tych jednostek (18,4%), natomiast blisko jedną szóstą stanowiły osoby, które pracowały w tych instytutach na innych stanowiskach niż asystent (15,8%), a jedną dwudziestą stanowiły osoby nie należące do żadnej z wymienionych kategorii (5,3%).

Najwięcej stopni doktora nadano doktorantom

Informacje dotyczące struktury nadanych stopni naukowych oraz zatrudnienia na stanowisku adiunkta po raz pierwszy w latach 2014–2016 pozyskano także od 143 niekontrolowanych jednostek (uczelni, instytutów naukowych PAN oraz instytutów badawczych) poprzez badanie kwestionariuszowe. Analiza danych w zakresie nadanych stopni doktora wskazała, że największy odsetek stopni doktora nadano doktorantom albo byłym doktorantom tych jednostek (49%), w drugiej kolejności znalazły się osoby niezatrudnione i nie będące doktorantami (25,6%), a trzecią grupę stanowili pracownicy tych jednostek (25,4%).

Wykres nr 8

Osoby, którym nadano stopnie doktora łącznie w latach 2014–2016 w jednostkach objętych badaniem kwestionariuszowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania kwestionariuszowego.

W uczelniach objętych badaniem kwestionariuszowym najwięcej stopni naukowych nadano doktorantom i byłym doktorantom uczelni (49,4%), drugą co do wielkości grupą, której nadano stopnie naukowe były osoby niezatrudnione i nie będące pracownikami uczelni (26,5%), a trzecią byli pracownicy uczelni (24,1%).

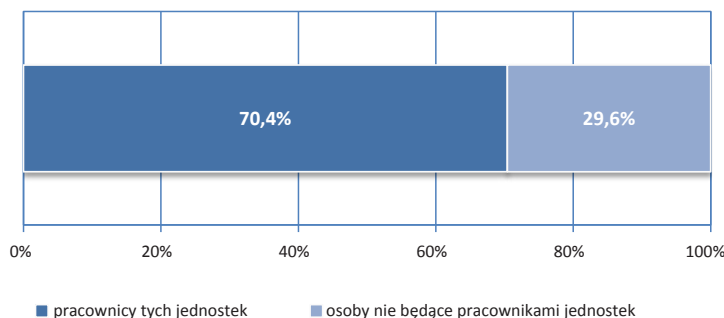
Wyniki badania kwestionariuszowego z samych instytutów wskazały, że najwięcej stopni doktora nadano doktorantom albo byłym doktorantom (45%), drugą co do wielkości grupę stanowili pracownicy tych instytutów (40,6%) a najmniejszą osoby niezatrudnione i nie będące doktorantami (14,4%).

Wyniki badania kwestionariuszowego nadanych stopni doktora habilitowanego wskazały, że ponad dwie trzecie z nich (70,4%) nadano pracownikom jednostek, a nieco poniżej jednej trzeciej (29,6%) osobom niezatrudnionym w tych jednostkach.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Wykres nr 9

Osoby, którym nadano stopnie doktora habilitowanego łącznie w latach 2014–2016 w jednostkach objętych badaniem kwestionariuszowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania kwestionariuszowego.

Zbliżone proporcje liczby nadanych stopni doktora habilitowanego odnotowano w przypadku uczelni objętych badaniem kwestionariuszowym.

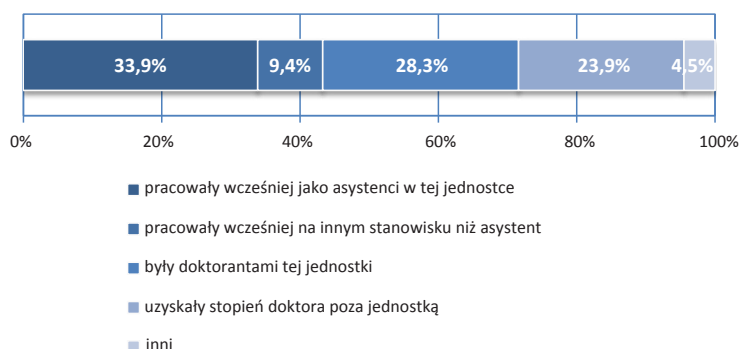
Wyniki badania kwestionariuszowego wyodrębnione dla instytutów wskazały, również na większą liczbę nadanych stopni doktora habilitowanego w grupie własnych pracowników niż osób niezatrudnionych.

Dane dotyczące zatrudnienia na stanowisku adiunktów po raz pierwszy zebrane od jednostek niekontrolowanych wskazały, że największą grupę stanowiły osoby, które wcześniej pracowały na stanowisku asystenta w tych jednostkach (33,9%), na drugą co do wielkości grupę zatrudnianych na stanowisku asystenta składały się osoby, które wcześniej były doktorantami w tych jednostkach (28,3%), trzecią natomiast osoby, które otrzymały stopień doktora w innych jednostkach naukowych (23,9%), mniej liczącą grupą zatrudnionych po raz pierwszy na stanowisku adiunkta były osoby, które wcześniej pracowały w tych jednostkach na stanowiskach innych niż asystent (9,4%).

Doktorzy najczęściej pracowali wcześniej na stanowiskach asystentów

Wykres nr 10

Osoby zatrudnione na stanowisku adiunkta po uzyskaniu stopnia doktora łącznie w latach 2014–2016 w jednostkach objętych badaniem kwestionariuszowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania kwestionariuszowego.

W grupie uczelni objętych badaniem kwestionariuszowym wśród zatrudnionych na stanowisku adiunkta po raz pierwszy najwięcej było osób, które były wcześniej asystentami w tych uczelniach (35,7%), na drugą grupę składały się osoby, które wcześniej były doktorantami w tych uczelniach (31%), nieco mniej było osób, które otrzymały stopień doktora

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

poza tymi jednostkami (21,4%), a mniejszą grupę stanowiły osoby, które wcześniej pracowały w tych jednostkach na stanowiskach innych niż asystent (8,6%).

Wyniki badań kwestionariuszowych z instytutów ukazały, że najliczniejszą grupą zatrudnionych na stanowisku adiunkta były osoby, które uzyskały stopień doktora poza tymi jednostkami (44,6%), drugą co do wielkości grupę stanowiły osoby, które wcześniej pracowały jako asystenci w tych jednostkach (19%), trzecią co do wielkości grupą w gronie zatrudnionych na stanowisku adiunkta były osoby, które były doktorantami w tych instytutach (18,1%), a czwartą stanowili ci, którzy wcześniej pracowali w badanych instytutach na stanowiskach innych niż asystent (16%).

Pozaustawowe
wymagania
dla kandydatów
do stopni naukowych

W czterech kontrolowanych uczelniach i jednym instytucie naukowym PAN doprecyzowano dodatkowe wymogi i kryteria warunkujące rozpoczynanie procedur uzyskiwania stopni naukowych. W poszczególnych uczelniach dotyczyło to od jednej do siedmiu jednostek posiadających uprawnienia do nadawania stopni naukowych.

Przykłady

W Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim siedem wydziałów posiadało takie dodatkowe kryteria i wymagania. Dotyczyły one otwarcia przewodu doktorskiego. Przykładowo na jednym z wydziałów takim wymogiem była liczba punktów parametrycznych za publikacje.

Trzy wydziały Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej posiadały poza wymogami określonymi w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym, dodatkowe regulacje określające m.in. minimalne wymogi dotyczące wszczęcia postępowania habilitacyjnego.

W Uniwersytecie im. A. Mickiewicza dwa instytuty posiadały dodatkowe kryteria i wymagania w zakresie otwarcia przewodu doktorskiego. Wymagania te dotyczyły m.in. posiadania w dorobku, co najmniej dwóch publikacji naukowych.

W Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym jeden wydział miał opracowane takie wymagania. Dotyczyły one wszczynania postępowań habilitacyjnych. M.in. wymagano 20 opublikowanych prac, w tym 14 po uzyskaniu stopnia doktora, łącznej liczby punktów za publikacje naukowe wynoszącej nie mniej niż 250.

W Instytucie Podstawowych Problemów Techniki PAN określono dodatkowe wymagania do wszczęcia postępowania habilitacyjnego m.in.: co najmniej pięć publikacji w czasopismach z listy Journal Citation Report.

Spadek liczby
studentów i nauczycieli
akademickich

We wszystkich kontrolowanych uczelniach w latach 2014–2016 nastąpił spadek liczby studentów, wraz z którym zmniejszyła się również ogólna liczba zatrudnionych nauczycieli akademickich.

Przykłady

Najmniejszy procentowo spadek liczby studentów odnotowano w uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej (2,2%), zaś największy w Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym (17,1%).

Najmniejszy procentowy spadek w liczbie nauczycieli akademickich miał miejsce w przypadku Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (0,3%) największy w Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym (7,1%).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W instytutach naukowych i badawczych liczba pracowników naukowych utrzymywała się w kontrolowanym okresie na stabilnym poziomie. Trzy badane instytuty prowadziły studia doktoranckie a dwa prowadziły kształcenie na studiach podyplomowych.

Badaniom kontrolnym poddano nie tylko liczbę, ale również strukturę kadry naukowej. W każdej uczelni między początkiem i końcem kontrolowanego okresu odnotowano spadek udziału liczby adiunktów ze stopniem doktora w ogólnej liczbie nauczycieli akademickich. Równocześnie zauważono wzrost udziału liczby pracowników, co najmniej ze stopniem doktora habilitowanego w ogólnej liczbie nauczycieli akademickich. W badanych instytutach naukowych i badawczych ze względu na małą populację pracowników nie zauważono pierwszej z wymienionych tendencji. W trzech badanych instytutach wystąpiło drugie ze wskazanych wyżej zjawisk, to jest zwiększania się udziału pracowników, co najmniej ze stopniem doktora habilitowanego w całkowitej liczbie pracowników naukowych.

Maleje udział
młodych
pracowników
w ogólnej liczbie
nauczycieli
akademickich

Dla pokazania zjawisk zachodzących w strukturze całej kadry naukowej zatrudnionej w jednostkach naukowych uzyskano informacje z Ośrodka Przetwarzania Informacji Państwowego Instytutu Badawczego.

Tabela nr 1

Struktura osób zatrudnionych jako nauczyciele akademicki albo pracownicy naukowci według danych OPI

Stopień naukowy/tytuł	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.
tytuł profesora	11.145	11.336	11.821	11.973	11.827
stopień doktora habilitowanego	15.053	16.290	17.857	18.554	19.601
stopień doktora	54.656	53.996	52.691	52.471	52.199
bez stopnia naukowego*	23.298	22.287	21.615	21.281	21.245
łącznie:	104.152	103.909	103.984	104.279	104.872

*Są to pracownicy z tytułem zawodowym magistra, magistra inżyniera oraz równoważnymi np. lekarza medycyny albo lekarza weterynarii.

Źródło: nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn

W 2012 r. na jednego pracownika ze stopniem co najmniej doktora habilitowanego przypadało 2,09 pracownika ze stopniem doktora. Wartość tego wskaźnika zmniejszała się rokrocznie, aż w 2016 r. osiągnęła 1,66. Dane zaprezentowane w powyższej tabeli pokazują również zwiększającą się liczbę pracowników posiadających co najmniej stopień doktora habilitowanego oraz zmniejszające się liczby pracowników ze stopniem doktora i bez stopnia naukowego przy stosunkowo stabilnej liczbie osób zatrudnionych w publicznych jednostkach naukowych. Łącznie między 2012 r. a 2016 r. nastąpił spadek młodych pracowników naukowych o 5,8%⁴⁶.

Maleje udział liczba młodej kadry naukowej

Z Ośrodka Przetwarzania Informacji pozyskano także informacje dotyczące średniego wieku uzyskiwania stopni naukowych oraz tytułu naukowego.

⁴⁶ Do obliczenia przyjęto zsumowaną liczbę pracowników ze stopniem doktora oraz bez stopnia naukowego w 2012 r. oraz w 2016 r.

W czterech na pięć objętych kontrolą uczelni miały miejsce przypadki zatrudniania na stanowisku starszego wykładowcy osób, które straciły możliwość zatrudnienia na stanowisku adiunkta z powodu upływu terminu wskazanego w art. 120 PSW oraz w statutach uczelni. Wyjaśnienia składane przez kierowników jednostek w przypadku każdej uczelni wskazywały na uzasadnione zatrudnianie takich osób względami ich umiejętności dydaktycznych, otwierania nowych kierunków studiów, związkami takich osób z pozaakademicką praktyką oraz perspektywą szybkiego wszczęcia postępowania habilitacyjnego. Dodatkowo powoływano także argumenty o pozytywnych opiniach studentów i współpracowników o osobach zatrudnianych na stanowisku starszego wykładowcy oraz o braku uszczerbku dla pensum innych pracowników. Kontrolowane uczelnie, w których wystąpiły sytuacje zatrudnienia pracowników na stanowisku starszego wykładowcy z powodu upływu terminu wskazanego w art. 120 PSW oraz w statutach uczelni nie miały jednolitych zasad postępowania w takich sytuacjach, więc umowy zawarte z tymi osobami miały różną długość.

Nieuzyskiwanie stopnia doktora habilitowanego w terminie

Przykłady

Interesującą praktykę w zakresie postępowania z osobami, które straciły możliwość zatrudnienia na stanowisku adiunkta z powodu upływu terminu wskazanego w art. 120 PSW oraz w statucie uczelni zastosowano w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej. W badanym okresie 29 pracowników znajdujących się w opisanej sytuacji zostało zatrudnionych na stanowiskach asystentów, a więc naukowo dydaktycznych, które nie powodują zwiększenia pensum. Podczas kontroli wyjaśniono, że taki sposób działania umożliwia tym osobom sprawne ukończenie prac związanych z uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego.

Przedmiotem kontroli były również instrumenty stosowane przez jednostki naukowe w celu zmotywowania pracowników do rozwoju naukowego i szybkiego uzyskiwania kolejnych stopni naukowych.

Przykłady

Wybrane rozwiązania motywujące pracowników do rozwoju naukowego, stanowiące pomysły kontrolowanych jednostek:

W Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej przyznawano nagrody dla osób które do 40-tego roku życia uzyskały stopień doktora habilitowanego oraz dla osób, które do 50-tego roku życia uzyskały tytuł profesora.

W Głównym Instytucie Górnictwa organizowano spotkania Dyrekcji z młodymi pracownikami (osobami, które nie ukończyły 35. roku życia) mające na celu pokazywanie możliwości rozwoju i pozyskiwania środków na badania.

W Instytucie Podstawowych Problemów Techniki wypłacano roczną premię w oparciu o ocenę osiągnięć naukowych.

W Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim stosowano podwyżki wynagrodzeń na okres dwóch lat za osiągnięcia naukowe, dydaktyczne albo organizacyjne w ramach projakościowego systemu wynagradzania.

Bariery w uzyskiwaniu stopni naukowych w opinii kierowników jednostek

W ramach badania kwestionariuszowego zapytano rektorów uczelni oraz dyrektorów instytutów o to jakie dostrzegają bariery w uzyskiwaniu stopnia doktora habilitowanego oraz w pozyskiwaniu młodych pracowników do pracy naukowej.

Duża część wypowiedzi dotyczących pozyskiwania młodych naukowców koncentrowała się na niskich wynagrodzeniach jako czynniku demotywującym do podejmowania pracy naukowej. Również w przypadku uzyskiwania stopnia doktora habilitowanego czynnik niskich płac często występował w zebranych odpowiedziach. Poruszano również inne kwestie natury finansowej takie jak niski poziom finansowania badań naukowych i nauki w ogóle w Polsce, brak stabilności finansowej i zawodowej osób uprawiających naukę i w konsekwencji niską konkurencyjność zatrudnienia w nauce w porównaniu do pracy w innych sektorach.

W opiniach rektorów i dyrektorów instytutów poruszono także kwestię braku długoterminowej polityki naukowej państwa, w tym wyraźnego zdefiniowania roli nauki w rozwoju społecznym i gospodarczym. Zdaniem wyrażających taki pogląd może to prowadzić do utraty sensowności uprawiania nauki i w efekcie problemów z zastępowalnością kadry.

Jeden z rektorów stwierdził, że zatrudnienie na uczelniach jest ściśle związane z liczbą studentów, ponieważ na liczbę etatów ma wpływ możliwość zapewnienia pracownikom pensum zajęć dydaktycznych, co przy zmniejszającej się liczbie studentów może być czynnikiem ograniczającym absorbowanie najzdolniejszych osób przez szkolnictwo wyższe.

Ponadto w odpowiedziach na badanie kwestionariuszowe pojawił się pogląd, iż obecny kształt przepisów sprawia, że habilitanci znają jedynie kryteria według, których będą oceniane ich osiągnięcia natomiast nie znają konkretnych wymogów. Kryteria te są prezentowane poprzez stwierdzenia ogólne takie jak „znaczący wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej”. Kwestię kryteriów podniesiono także w innej wypowiedzi, której treść koncentrowała się na braku ujednoliconych kryteriów stosowanych przez poszczególne jednostki organizacyjne (np. Rady Wydziałów) w ocenie osiągnięć naukowych oraz dorobku organizacyjnego i dydaktycznego kandydatów do stopnia.

Wskazywano także na bariery dotyczące działań samych kandydatów do stopni naukowych. W szczególności w odniesieniu do stopnia doktora habilitowanego utrudnieniem może być brak spójnego dorobku naukowego spowodowany brakiem wcześniejszego planowania badań. W takiej sytuacji trudno jest jednoznacznie określić osiągnięcia naukowe, które powinny stanowić jednorodną całość stanowiącą podstawę wszczęcia postępowania habilitacyjnego.

Wśród zebranych odpowiedzi pojawiły się również i takie, w których uznano, że w zasadzie nie ma barier w uzyskiwaniu stopnia doktora habilitowanego. W jednej z wypowiedzi stwierdzono, że przepisy obowiązujące od 1 września 2011 r., które wprowadziły tzw. nową procedurę uzyskiwania stopnia doktora habilitowanego znacznie ułatwiły i usprawniły ten proces, o czym świadczy duża liczba osób, które uzyskały stopnień naukowy według tej procedury.

6. ZAŁĄCZNIKI

6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe

Czy system nadawania stopni naukowych pozwala na optymalny rozwój kadr naukowych?

Pytanie definiujące cel główny kontroli

Czy procesy nadawania stopni naukowych przebiegają prawidłowo?

Pytanie definiujące cele szczegółowe kontroli

Czy jednostki naukowe prawidłowo wykorzystują środki przeznaczone na przeprowadzanie przewodów doktorskich i postępowań habilitacyjnych?

Czy działania jednostek naukowych sprzyjają rozwojowi kadry naukowej?

Kontrolą objęto 10 jednostek, w tym:

Zakres podmiotowy

- Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów,
- pięć uczelni publicznych (Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu oraz Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny),
- dwa instytuty naukowe PAN (Instytut Podstawowych Problemów Techniki w Warszawie oraz Instytut Studiów Politycznych w Warszawie),
- dwa instytuty badawcze (Główny Instytut Górnictwa w Katowicach oraz Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie).

Kontrolę przeprowadzono na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy o NIK, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 1 tej ustawy, tj. legalności, gospodarności, celowości i rzetelności.

Kryteria kontroli

Kontrolę objęto lata 2014–2016. Postępowanie kontrolne przeprowadzono w okresie od 13 grudnia 2016 r. do 24 marca 2017 r.

Okres objęty kontrolą

Najwyższa Izba Kontroli wystąpiła w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK o informacje do Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz do Ośrodka Przetwarzania Informacji – Państwowego Instytutu Badawczego.

Działania na podstawie art. 29 ustawy o NIK

Ponadto NIK przeprowadziła badanie kwestionariuszowe w 143 jednostkach naukowych (uczelniach publicznych, instytutach naukowych PAN oraz instytutach badawczych), dotyczące nadanych stopni naukowych oraz zatrudnienia młodej kadry naukowej.

Wyniki kontroli przedstawiono w 10 wystąpieniach pokontrolnych. W dziewięciu wystąpieniach pokontrolnych sformułowano 16 wniosków pokontrolnych. W przypadku jednej jednostki kontrolowanej odstąpiono od formułowania wniosków pokontrolnych. W wyniku uwzględnienia zastrzeżenia wniesionego przez rektora jednej z kontrolowanych uczelni pozostało 15 wniosków pokontrolnych.

Stan realizacji wniosków pokontrolnych

Wnioski pokontrolne skierowane do Centralnej Komisji dotyczyły:

- 1) terminowego powoływani komisji habilitacyjnych;
- 2) aktualizacji wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego w Dzienniku Urzędowym „Monitor Polski”;

- 3) prowadzenia wykazu osób zawierającego informacje o ich kwalifikacjach, kompetencjach oraz sporządzonych dotychczas przez te osoby recenzjach, spośród których wybierani byłiby recenzenci w postępowaniach habilitacyjnych i pozostali członkowie komisji habilitacyjnych, umożliwiającego identyfikację kwalifikacji i osiągnięć tych osób;
- 4) zapewnienia systemowego podejścia w zakresie przeprowadzania okresowych ocen spełniania warunków do nadawania stopni naukowych przez jednostki organizacyjne.

W wystąpieniach pokontrolnych skierowanych do rektorów uczelni i dyrektorów instytutów wnioskowano o: zapewnienie właściwych składów komisji do przeprowadzenia egzaminów doktorskich, zawieranie umów na pokrycie kosztów procedur nadawania stopni naukowych z innymi jednostkami naukowymi, określanie kar w umowach na opracowanie recenzji w procesach nadawania stopni naukowych oraz ich naliczanie i egzekwowanie zgodnie z zapisami zawartych umów.

Według stanu na 13 czerwca 2017 r. zrealizowano pięć wniosków pokontrolnych, siedem jest w trakcie realizacji a trzech nie zrealizowano.

Finansowe rezultaty kontroli

W jednej kontrolowanej jednostce wystąpiły finansowe rezultaty kontroli na kwotę ogółem: 95.720,47 zł. Wynikały one z nienaliczenia wykonawcom kar umownych z tytułu opóźnienia w realizacji umów o dzieło na opracowanie recenzji w przewodach doktorskich oraz w postępowaniach habilitacyjnych (10 umów w 2015 r. oraz 12 umów w 2016 r.), wypłacenia wynagrodzenia osobom sporządzającym recenzje oraz członkom komisji habilitacyjnej pomimo braku podpisanej umowy a także poniesienia kosztów przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego bez podstawy prawnej.

W związku z niedochodzeniem kar umownych należnych jednostce z tytułu zwłoki w wykonaniu umów na opracowanie recenzji w przewodach doktorskich i postępowaniach habilitacyjnych zawiadomiono o naruszeniu dyscypliny finansów publicznych, wynikającym z art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o naruszeniu dyscypliny finansów publicznych⁴⁸.

⁴⁸ Dz. U. z 2013 r. poz. 168, ze zm.

Tabela nr 1

Wykaz jednostek objętych kontrolą

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej
1.	Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego	Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów	Prof. dr hab. Kazimierz Jan Furtak ⁴⁹
2.	Delegatura NIK w Katowicach	Główny Instytut Górnictwa	Dr hab. inż. Stanisław Prusek
3.	Delegatura NIK w Krakowie	Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica	Prof. dr hab. inż. Tadeusz Słomka
4.	Delegatura NIK w Lublinie	Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej	Prof. dr hab. Stanisław Michałowski
5.	Delegatura NIK w Olsztynie	Uniwersytet Warmińsko-Mazurski	Prof. dr hab. Ryszard Górecki
6.	Delegatura NIK w Poznaniu	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza	Dr hab. prof. UAM Andrzej Lesicki
7.	Delegatura NIK w Szczecinie	Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny	Dr hab. inż. prof. ZUT Jacek Wróbel
8.	Delegatura NIK w Warszawie	Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN	Prof. dr hab. inż. Tadeusz Burczyński
		Instytut Studiów Politycznych PAN	Dr hab. Grzegorz Motyka
		Instytut Psychiatrii i Neurologii	Dr hab. Janusz Heitzman

Źródło: nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn

⁴⁹ Prof. dr hab. Kazimierz Furtak został powołany przez Prezesa Rady Ministrów na stanowisko przewodniczącego Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów 16 maja 2017 r.

6.2. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno- -ekonomicznych

Uprawnienia do nadawania stopni naukowych

Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (dalej: ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym) stopnie doktora i doktora habilitowanego są nadawane w jednostkach organizacyjnych, które posiadają uprawnienie do ich nadawania. Uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora może otrzymać jednostka organizacyjna, która zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy co najmniej osiem osób posiadających tytuł profesora lub stopień doktora habilitowanego lub osób, które nabyły uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a. Uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego może otrzymać jednostka która zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy co najmniej dwanaście osób posiadających tytuł profesora lub stopień doktora habilitowanego lub osób, które nabyły uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a. Uprawnienie do nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego może obejmować tylko te dyscypliny naukowe lub artystyczne, które w danej jednostce organizacyjnej są reprezentowane przez co najmniej pięć osób zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy, posiadających tytuł profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego lub osób, które nabyły uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a. Osoby posiadające tytuł profesora, stopień doktora habilitowanego lub osoby, które nabyły uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a, mogą być wliczane do minimalnej liczby osób zatrudnionych, o której mowa w ust. 1–3, tylko w tej jednostce organizacyjnej i o ile są zatrudnione w tej jednostce nie krócej niż rok. (art. 6 ust. 1–4 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym).

Nadawanie stopnia doktora

Stopień naukowy doktora jest nadawany w drodze przewodu doktorskiego (art. 11 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym). W myśl art. 12 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, stopień doktora nadaje się osobie, która:

- 1) posiada tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera, lekarza lub inny równorzędny lub posiada dyplom, o którym mowa w art. 191a ust. 3 i 4 ustawy prawo o szkolnictwie wyższym (dalej: PSW);
- 2) zdała egzaminy doktorskie w zakresie określonym przez radę jednostki organizacyjnej;
- 3) przedstawiła i obroniła rozprawę doktorską;
- 4) zdała egzamin z nowożytnego języka obcego lub posiada certyfikat potwierdzający znajomość nowożytnego języka obcego, określony w przepisach wydanych na podstawie art. 31 pkt 5 ustawy o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Egzaminy doktorskie są przeprowadzane w zakresie:

- 1) dyscypliny podstawowej odpowiadającej tematowi rozprawy doktorskiej;
- 2) dyscypliny dodatkowej;

- 3) obcego języka nowożytnego, w przypadku gdy osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora nie posiada certyfikatu potwierdzającego znajomość języka obcego, o którym mowa w ust. 1 pkt 4 (art. 12 ust. 2 ww. ustawy).

Rozprawa doktorska przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego powinna stanowić między innymi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej albo artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej albo artystycznej. Rozprawa doktorska może mieć formę maszynopisu, książki, książki wydanej lub spójnego tematycznie zbioru rozdziałów w książkach wydanych, spójnego tematycznie zbioru artykułów opublikowanych lub przyjętych do druku w czasopiśmie naukowych, określonych przez ministra właściwego do spraw nauki na podstawie przepisów dotyczących finansowania nauki, jeżeli odpowiada warunkom przyjętym w ust. 1. Rozprawę może także stanowić praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, jeżeli odpowiada warunkom wymienionym w ust. 1. Rozprawę może także stanowić samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej jeżeli wykazuje ona indywidualny wkład kandydata przy opracowaniu koncepcji, wykonaniu części eksperymentalnej, opracowaniu i interpretacji wyników tej pracy, odpowiadający warunkom określonym w ust. 1 (art. 13 ust. 1–4 ww. ustawy).

Przewód doktorski przeprowadza i stopień doktora nadaje w szkole wyższej – rada wydziału lub rada innej jej jednostki organizacyjnej; w innej jednostce organizacyjnej – rada naukowa. Czynności przewodu doktorskiego kończą się uchwałami rady jednostki organizacyjnej w przedmiocie:

- 1) wszczęcia przewodu doktorskiego i wyznaczenia promotora, a także promotora pomocniczego, w przypadku jego udziału w przewodzie;
- 2) wyznaczenia recenzentów;
- 3) przyjęcia rozprawy doktorskiej i dopuszczenia jej do publicznej obrony;
- 4) przyjęcia publicznej obrony rozprawy doktorskiej;
- 5) nadania stopnia doktora.

Nieprzyjęta rozprawa doktorska nie może być podstawą do ubiegania się o nadanie stopnia doktora w innych jednostkach organizacyjnych. Jeżeli osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora w wyznaczonym terminie nie przystąpi do egzaminów doktorskich albo nie przedstawi rozprawy doktorskiej, rada jednostki organizacyjnej może podjąć uchwałę o zamknięciu przewodu doktorskiego (art. 14 ust. 1–4 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym).

Do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną (art. 16 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym).

Nadawanie stopnia
doktora habilitowanego

Stopień doktora habilitowanego nadaje:

- 1) w szkole wyższej – rada wydziału lub rada innej jednostki organizacyjnej szkoły wyższej;
- 2) w innej jednostce organizacyjnej – rada naukowa (art. 18 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym).

Postępowanie habilitacyjne wszczyna się na wniosek osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, skierowany wraz z autoreferatem do Centralnej Komisji. Osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazuje we wniosku jednostkę organizacyjną posiadającą uprawnienie do nadawania stopnia doktora habilitowanego, wybraną do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego. Datą wszczęcia postępowania jest dzień doręczenia wniosku do Centralnej Komisji (art. 18a ust. 1–2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym).

Zgodnie z § 12 ust. 2 rozporządzenia w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora habilitant do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego załącza m.in.:

- 1) poświadczoną przez jednostkę organizacyjną wybraną do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego kopię dokumentu potwierdzającego posiadanie stopnia doktora;
- 2) autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych albo artystycznych, w języku polskim i w języku angielskim;
- 3) wykaz opublikowanych prac naukowych lub twórczych prac zawodowych;
- 4) inne informacje, w tym m.in. o współpracy z instytucjami i organizacjami oraz o odbytych stażach, działalności popularyzującej naukę oraz informację o przebiegu postępowania habilitacyjnego, jeżeli ubiegał się uprzednio o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Centralna Komisja dokonuje oceny formalnej wniosku w terminie 14 dni od dnia jego otrzymania. W myśl przepisów ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, obowiązujących do 30 września 2014 r. Centralna Komisja dokonywała oceny formalnej wniosku w terminie 7 dni od jego otrzymania. W przypadku uznania wniosku za niekompletny lub nieodpowiadający wymogom ustawy Centralna Komisja wzywa do jego uzupełnienia lub poprawienia, wskazując sposób i wyznaczając termin uzupełnienia lub poprawienia wniosku. Centralna Komisja w terminie 6 tygodni od dnia otrzymania wniosku spełniającego wymagania formalne powołuje komisję habilitacyjną w celu przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego, która składa się z:

- 1) czterech członków o uznanej renomie naukowej, w tym międzynarodowej, w tym przewodniczącego i dwóch recenzentów, wyznaczonych przez Centralną Komisję spoza jednostki, o której mowa w ust. 2 lub 3;
- 2) trzech członków o uznanej renomie naukowej, w tym międzynarodowej, w tym sekretarza i recenzenta, wyznaczonych przez jednostkę, którą kandydat wybrał do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego.

Centralna Komisja w dniu powołania komisji habilitacyjnej przekazuje jej dokumenty. W terminie nie dłuższym niż sześć tygodni od dnia powołania komisji habilitacyjnej recenzenci, o których mowa w ust. 5 oceniają czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria ustawowe określone w art. 16 i przygotowują recenzje. Po przedstawieniu recenzji i zapoznaniu się z autoreferatem członkowie komisji habilitacyjnej w głosowaniu jawnym podejmują uchwałę zawierającą opinię w sprawie nadania lub odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego. Głosowanie w tej sprawie na wniosek osoby ubiegającej się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego, przeprowadza się w trybie tajnym. W szczególnych przypadkach uzasadnionych wątpliwościami komisji habilitacyjnej dotyczącymi dokumentacji osiągnięć naukowych, komisja może przeprowadzić z wnioskodawcą rozmowę o jego osiągnięciach i planach naukowych. Komisja habilitacyjna w terminie 21 dni od dnia otrzymania recenzji przedkłada radzie jednostki organizacyjnej uchwałę zawierającą opinię w sprawie nadania lub odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego, o której mowa w ust. 8 wraz z uzasadnieniem i pełną dokumentacją postępowania habilitacyjnego, w tym recenzjami osiągnięć naukowych. Na podstawie tej opinii rada jednostki organizacyjnej, w terminie miesiąca, podejmuje uchwałę o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego. Rada jednostki organizacyjnej zamieszcza na stronie internetowej wniosek osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wraz z autoreferatem, informację o składzie komisji habilitacyjnej, harmonogram przebiegu postępowania oraz uchwałę o nadaniu lub odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego wraz z uzasadnieniem (art. 18a ust. 4–12 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym).

Uchwała o nadaniu stopnia doktora habilitowanego staje się prawomocna z chwilą jej podjęcia (art. 19 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym). Zgodnie z § 14 ust. 1–2 rozporządzenia w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora, komisja habilitacyjna nie może podejmować uchwał w składzie mniejszym niż sześć osób oraz pod nieobecność przewodniczącego i sekretarza. W skład komisji habilitacyjnej nie może być powołana osoba, w stosunku do której zachodzą uzasadnione wątpliwości co do jej bezstronności.

Promotorem w przewodzie doktorskim oraz recenzentem rozprawy doktorskiej lub członkiem komisji habilitacyjnej może być osoba posiadająca tytuł profesora lub stopień doktora habilitowanego w zakresie danej lub pokrewnej dyscypliny naukowej lub artystycznej lub osoba, która nabyła uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a, prowadząca działalność naukową lub dydaktyczną w zakresie danej lub pokrewnej dyscypliny naukowej lub artystycznej (art. 20 ust. 6 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym).

Promotorem w przewodzie doktorskim oraz recenzentem rozprawy doktorskiej lub członkiem komisji habilitacyjnej może być osoba będąca pracownikiem zagranicznej szkoły wyższej lub instytucji naukowej, niespełniająca wymogów określonych w ust. 6, jeżeli rada jednostki organizacyjnej przeprowadzająca przewód doktorski lub, w przypadku postępowania habilitacyjnego, rada jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 18a

Wymogi do pełnienia
funkcji promotorów
i recenzentów

Rola i zadania Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów

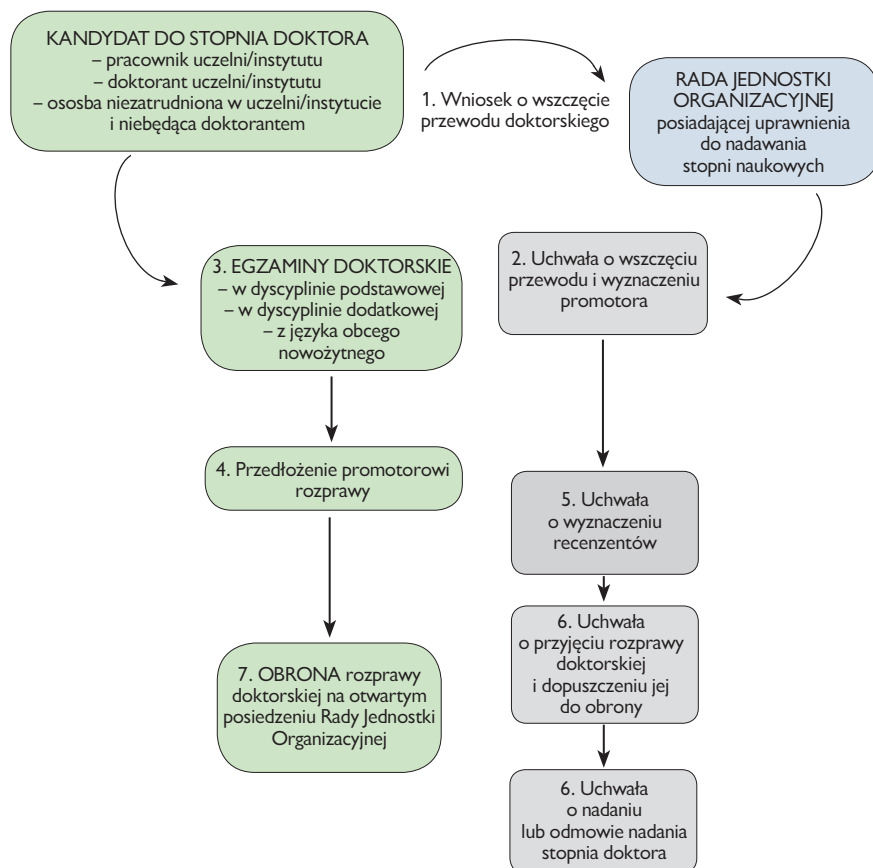
ust. 2 lub 3 lub Centralna Komisja, uzna że osoba ta jest wybitnym znawcą problematyki, której dotyczy rozprawa doktorska lub postępowanie habilitacyjne (art. 20 ust. 8 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym).

Centralna Komisja do spraw Stopni i Tytułów pełni funkcje organu centralnego administracji rządowej działającego przy Prezesie Rady Ministrów. Jej zadaniem jest zapewnienie harmonijnego rozwoju kadry naukowej zgodnie z najwyższymi standardami jakości badań wymaganych do uzyskania stopni naukowych i tytułu naukowego. W swoich pracach Centralna Komisja kieruje się zasadą rzetelności, bezstronności i przejrzystości realizowanych działań oraz dążeniem do wyrównywania udziału kobiet i mężczyzn w jej pracach (art. 33 ust. 1–1b ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym).

6.3. Stopnie naukowe w Polsce na tle innych krajów

Schemat nr 1

Uproszczony schemat uzyskiwania stopnia doktora w Polsce

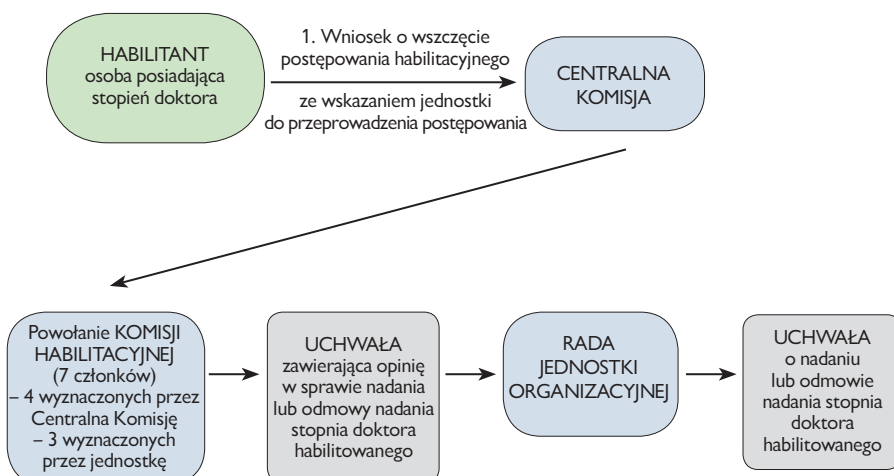

Uprozczone
schematy
uzyskiwania stopni
naukowych Polsce

Źródło: nnnnnnnnnn

Schemat nr 2

Uproszczony schemat uzyskiwania stopnia doktora habilitowanego w Polsce

Źródło: nnnnnnnnnn

Wybrane systemy nadawania stopni naukowych w innych krajach

System stopni naukowych w większości krajów opiera się na jednym z dwóch porządków. Pierwszy z nich powstał w tradycji brytyjskiej i został zaadoptowany w krajach anglosaskich m.in. w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Australii. W tym systemie istnieje stopień naukowy doktora (*Doctor of Philosophy – Ph. D.*), który umożliwia pracę naukową i naukowo-dydaktyczną. Na początku kariery osoba posiadająca taki stopień może być zatrudniona na stanowisku *assistant professor*. W toku osiągnięć naukowych osoba ze stopniem *Doctor of Philosophy* może otrzymać stanowisko profesora (*Professor, Research Professor*). Jego uzyskanie wiąże się z tzw. *tenure review* oceną dorobku, której charakter, czyni ją nieco podobną do polskiego postępowania habilitacyjnego. Cechą systemu charakterystycznego dla krajów anglosaskich jest oderwanie osiągnięć naukowych od uzyskiwania kolejnych stopni naukowych i ocena pracowników naukowych przez pryzmat tych pierwszych.

Stopnie naukowe w krajach europejskich

Najbardziej charakterystycznym przykładem tego modelu są Stany Zjednoczone. Ścieżka kariery naukowej opiera się tam na jednym stopniu naukowym *Ph. D* i wielu kontraktowanych stanowiskach. Na początku kariery osoba po uzyskaniu tego stopnia albo w trakcie kompletowania osiągnięć do jego otrzymania może zajmować stanowisko *Instructor*. Jest to pracownik instytucji naukowej poświęcający ok. 12 godzin tygodniowo na dydaktykę i kompletujący swoje osiągnięcia do stopnia *Ph. D*. Po uzyskaniu stopnia naukowego zasadą jest odbywanie staży podoktorskich *Post-doc*, podczas których uczestniczy się w projektach badawczych, których długość i warunki są mają indywidualny charakter w zależności od instytucji naukowej i zespołu badawczego. Zwykle okres ten trwa do czterech lat. Później taka osoba może zostać zatrudniona na stanowisku *Assistant Professor*, na którym oczekuje się od niej zarówno pracy naukowej jak i prowadzenia zajęć dydaktycznych, których wymiar zwykle wynosi od dziewięciu do 12 godzin tygodniowo. Osoba pełniąca takie stanowisko powinna także kierować zespołami badawczymi. Następne stanowisko to *Associate Professor*. Do obowiązków osoby zajmującej takie miejsce należy prowadzenie zajęć w niewielkim zakresie oraz przede wszystkim kierowanie pracami badawczymi i dyplomowymi studentów. Najwyższym stanowiskiem do osiągnięcia w karierze naukowej jest *Full Professor*. Wymiar zajęć dydaktycznych takiej osoby zwykle mieści się w przedziale 3–6 godzin tygodniowo. Ich rolą jest praca w projektach badawczych a przede wszystkim promowanie doktorantów. Osoby te mogą także kierować uczelniami albo jednostkami uczelni. W Stanach Zjednoczonych funkcjonuje jeszcze *Adjunct Professor*. Jest to funkcja, którą może pełnić osoba niezatrudniona w uczelni, która prowadzi wyspecjalizowane zajęcia na wynegocjowanych indywidualnie zasadach.

Stopnie naukowe w Stanach Zjednoczonych

Drugi z systemów otrzymywania stopni naukowych ze stopniem doktora habilitowanego albo jego funkcjonalnym odpowiednikiem wywodzi się z tradycji germańskiej. Oprócz Polski występuje on jeszcze m.in. w Niemczech, Austrii, Szwajcarii, Czechach, Słowacji Słowenii, Francji, Rosji, Bułgarii, Portugalii oraz na Węgrzech. W niektórych krajach postsocjalistycznych zamiast habilitacji funkcjonuje stopień doktora nauk przyznawany osobom

posiadającym stopień doktora oraz dorobek naukowy, które przedstawiły do obrony pracę. Obecnie w Niemczech od reformy rozpoczętej w 2001 r. odchodzi się od habilitacji na rzecz oceny osiągnięć osoby ze stopniem doktora podobnej do tej, stosowanej w modelu anglosaskim. W okresie przejściowym współwystępują obie ścieżki kariery akademickiej i naukowej⁵⁰.

⁵⁰ Opracowano na podstawie informacji zawartych na stronach internetowych Europejskiego Instytutu Uniwersyteckiego: <http://www.eui.eu/ProgrammesAndFellowships/AcademicCareersObservatory/AcademicCareersbyCountry/>.

6.4. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Wiceprezes Rady Ministrów Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
6. Prezes Trybunału Konstytucyjnego
7. Rzecznik Praw Obywatelskich
8. Komisja Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
9. Komisja do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
10. Komisja Nauki, Edukacji i Sportu Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
11. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
12. Przewodniczący Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów
13. Prezes Polskiej Akademii Nauk